TERÖR VE PROPAGANDA

Editörler
Prof. Dr. Abdulkadir Baharçiçek
Prof. Dr. Gökhan Tuncel
Doç. Dr. Osman Ağır

nobel

TERÖR VE PROPAGANDA

Editörler: Prof. Dr. Abdulkadir Baharçiçek, Prof. Dr. Gökhan Tuncel, Doç. Dr. Osman Ağır

Yayın No. : 3705
Uluslararası İlişkiler : 168
ISBN : 978-625-417-000-3
E-ISBN : 978-625-417-001-0
Basım Sayısı : 1. Basım, Ekim 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Kitapta yer alan yazılarla ilgili doğabilecek her türlü işlemden söz konusu yazının yazarı sorumludur.

Genel Yayın Yönetmeni : Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü : Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Redaksiyon : Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım : Erhan Bakır -erhan@nobelyayin.com-
Grafik Tasarım Uzmanı : Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım : Lale Yalçın -laleenobel@gmail.com-
Baskı Sorumlusu : Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt : Atalay Konfeksiyon Matbaacılık ve Rek. İnş. Tur. Oto. San. ve Tic. Ltd. Şti. / Sertifika No.: 47911-Zübeyde Hanım Mah. Süzgün Cad. No.:7 Altındağ / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Baharçiçek, Abdulkadir., Tuncel, Gökhan., Ağır, Osman.
Terör ve Propaganda / *Editörler: Abdulkadir Baharçiçek, Gökhan Tuncel, Osman Ağır*
1. Basım. XIV + 314 s. 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-417-000-3
E-ISBN: 978-625-417-001-0
1. Terörizm 2. Terör Örgütleri 3. Propaganda

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Bölüm Yazarları

1. Terörizm ve Propaganda

Osman Ağır
Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Malatya/Türkiye
E-Posta: osmanagir@hotmail.com **Orcid:**0000-0002-1087-0478

Fatih Tekin
Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye
E-Posta: fatihtekin@inonu.edu.tr **Orcid:** 0000-0003-2227-0784

2. El Kaide

Ender Akyol
Dr. Öğretim Üyesi, İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye
E-Posta: ender.akyol@inonu.edu.tr **Orcid:** 0000-0003-4715-0017

Fatih Tekin
Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya/Türkiye
E-Posta: fatihtekin@inonu.edu.tr **Orcid:** 0000-0003-2227-0784

3. Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)

Osman Ağır
Doç. Dr., İnönü Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi,
Malatya/Türkiye
E-Posta: osmanagir@hotmail.com **Orcid:**0000-0002-1087-0478

Mehmet Emin Güven
Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Malatya/Türkiye
E-Posta: mehmetemin.guven@inonu.edu.tr **Orcid:**0000-0001-9863-5212

Canan Katılmış
100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri, İnönü Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı,
Uluslararası Güvenlik ve Terör Programı,
Malatya/Türkiye
E-Posta: canan.katilmis@inonu.edu.tr **Orcid:** 0000-0001-5978-2674

4. Devrimci Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (DHKP-C)

Gökhan Tuncel
Prof. Dr., İnönü Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi,
Malatya/Türkiye
E-Posta: gokhan.tuncel@inonu.edu.tr **Orcid:** 0000-0002-2313-2300

Alpcan Acar
100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri, İnönü Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı,
Uluslararası Güvenlik ve Terör Programı,
Malatya/Türkiye
E-Posta: alpcan.acar@inonu.edu.tr **Orcid:** 0000 0002 2314 6702

5. Kürdistan İşçi Partisi (PKK-Partîya Karkerên Kurdistanê-)

Selahaddin Bakan
Prof. Dr., İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Malatya/Türkiye
E-Posta: selahaddin.bakan@inonu.edu.tr

Umut Turgut Yıldırım
Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Malatya/Türkiye
E-Posta: umutturgut.yildirim@inonu.edu.tr

6. Hizbullah

Abdulkadir Baharçiçek
Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Malatya/Türkiye
E-Posta: abdulkadir.baharcicek@inonu.edu.tr **Orcid:** 0000-0001-5053-8069

Fatma Nur Özdemir
100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri, İnönü Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı,
Uluslararası Güvenlik ve Terör Programı,
Malatya/Türkiye
E-Posta: fatmanur.ozdemir@inonu.edu.tr **Orcid:**0000-0001-5136-8516

3. Bölüm

Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)

Osman Ağır - Mehmet Emin Güven - Canan Katılmış

Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla birlikte dondurulmuş olan birçok sorun sıcak çatışmaya dönüşmüş, küresel politikadaki güç mücadelesi farklı mecralarda yeni bir şekil alarak devam etmiştir. Yeni dönemde en önemli güvenlik sorunlarından birisi ise terör olmuştur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, IŞİD terör örgütünün ortaya çıkışı ve varlığını devam ettirmesinin de küresel politikadaki gelişmelerle yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Küresel ve bölgesel aktörlerin neden oldukları istikrarsızlıklar, siyasi kutuplaştırmalar, sınır ötesi operasyonlar IŞİD'in meşruiyet zemini bulmasını sağlamış, SSCB'nin Afganistan'ı işgali, ABD'nin Afganistan'daki operasyonları ve yine ABD'nin Irak'a müdahale ederek bu ülkedeki sosyal yapıda ciddi kırılmalara yol açması, bu örgütün ortaya çıkması ve varlığını sürdürebilmesinin somut gerekçelerini oluşturmuştur.

Bu bölümde, IŞİD'in kuruluşu, eylemleri, ideolojisi, propaganda yöntemleri ve meşruiyet zemini arayışları çeşitli boyutlarıyla ele

alınacaktır. Örgüt zaman zaman çeşitli nedenlere dayalı olarak isim değişikliğine gitmiştir. Çalışmada, bu değişikliklere ve nedenlerine yer verilmiş olmakla birlikte, okuyucu açısından daha anlaşılır olması bakımından örgüt, IŞİD olarak adlandırılmaya devam edilmiştir.

3.1. IŞİD'in Tarihçesi

Medeniyetlerin beşiği olan Orta Doğu'nun kaderi, bugün kendi aktörlerinden ve kendi belirleyiciliğinden uzak bir şekilde medeniyetlerinin beşeriyete kazandırdıklarından ziyade özellikle savaş, terör ve terör örgütleri tarafından şekillendirilmektedir. Orta Doğu'nun işgaller, savaşlar ve terör nedeniyle içinde bulunduğu şartlar; bölgenin "medeniyetler beşiği" olarak anılmasına engel olmuş, bölgeyi medeniyetler çatışmasının[1] meydana geldiği yerlerden bir yer derekesine düşürmüş ve İbn Haldun'un "Coğrafya kaderdir."[2] sözünü aşındırarak Orta Doğu'da coğrafyanın "keder" hâline gelmesine neden olmuştur. Küresel güçlerin emperyal politikalarıyla birlikte bölge ülkelerinin baskıcı ve istikrarsız yönetim yapılanmaları, bölgede iç ve dış egemenlikten mahrum zayıf (düşkün) devletler[3] meydana getirmiştir. Siyasal, ekonomik ve sosyal rollerini yerine getirme yeteneğinden yoksun olan bu yapılar, toplumsal zeminde derin etnik ve dinsel bölünmeleri ortaya çıkarmış ve terör örgütlerinin ortaya çıkmasına ve zemin kazanmasına neden olmuşlardır. Bölgede siyasal ve sosyal yapıda meydana gelen boşluk nedeniyle birçok terör örgütü ortaya çıkmıştır. Diğer terör örgütlerinden farklı olarak Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) terör örgütü, ortaya çıkan bu boşluğu bölgede devlet kurma iddiasıyla doldurmaya çalışmış, Irak ve Suriye topraklarında hızla ilerleyerek tüm dünyanın dikkatini çekmeyi başarmıştır.

Irak ve Şam İslam Devleti (Devlet'ul Islamiyye fi'l Irak ve'ş Şam - DA'İŞ), Türkçe kısa adıyla IŞİD olarak bilinen terör örgütünün ortaya çıkışında, örgütün temellerini oluşturan ve örgüt ismini şekillendiren devletlerin (Irak ve Suriye) durumları etkili olduğu kadar Afganistan'da yaşanan gelişmeler etkili olmuş ve örgütün

ortaya çıkışının zihinsel altyapısını hazırlamıştır. Örgütün ortaya çıkışı, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Irak'ı işgali öncesine ve Afganistan'ın SSCB tarafından işgal edilmesine kadar uzanmaktadır.[4] İslam dünyasında Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgaline karşı verilen bir cevap olarak tezahür eden "cihat" anlayışı, IŞİD'in şekillenmesinde etkili olmuştur. Teorisi Abdullah Azzam tarafından ortaya konulan ve organizasyonel açıdan Usame bin Ladin ile birlikte küresel boyut kazandırılan "cihat" anlayışı, ABD'nin Irak'ı işgaliyle birlikte Afganistan'dan Irak'a taşınmıştır. ABD ve koalisyon güçlerinin 2003 yılında Irak'ı işgalinin ardından başlayan Sünni direniş, Ebu Mus'ab ez Zerkavi liderliğinde El Kaide direniş hareketiyle kendini özdeşleştirmiş ve IŞİD'i var eden süreci başlatmıştır.[5]

Asıl adı Ahmet Fadıl el Khalayleh olan Ebu Mus'ab ez Zerkavi, Sovyet işgaline karşı Afgan mücadelesine gönüllü destek olmak için (cihat etmek için) Ürdün'den yola çıkarak Pakistan'a gitmiş oradan ise Afganistan'a geçmiştir. Hayatında ilk defa Ürdün dışına çıkan Zerkavi, Afganistan'ın Khost ve Kardez şehirlerinde çatışmalarda yer almış, Peşaver'de düşünsel yapısının şekillenmesinde etkili olan Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi ile tanışmıştır.[6] Bu tarihten sonra el-Makdisi, Zerkavi'nin akıl hocası olarak kabul edilmiştir.

1993 yılında Sovyet işgalinin sona ermesiyle birlikte Zerkavi, el-Makdisi ile birlikte Ürdün'e geri dönmüştür. Afganistan'da bulunduğu dönemde (1989-1992) Bin Ladin'in düşüncelerinden ve El Kaide'nin ideolojisinden fazlaca etkilenen Zerkavi, Müslüman olarak kabul etmediği Ürdün kraliyet ailesine ve yönetimine karşı terör eylemleri gerçekleştirmiştir.[7] 1993 yılında son olarak sinema salonunda sivillere yönelik gerçekleştirdiği terör eylemi sonrası tutuklanmış ve 6 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Ancak hapishane yaşamı Zerkavi'nin hayatını önemli derecede etkilemiş, çocukluk döneminden itibaren sahip olduğu şiddet yanlısı Selefi[8] görüşü ve Cihat[9] anlayışı eğitimini hapishanede geliştirme fırsatı bulmuştur.[10]

1999 yılında hapishaneden çıkan Zerkavi, Usame bin Ladin ile görüşmek için tekrar Afganistan'a gitmiş ve Kandahar'da Bin Ladin ile görüşme fırsatı yakalamıştır.[11] Zerkavi, 2000 yılında Afganistan'ın batısında Herat yakınlarında bir kampta eğitim vermeye başlamış, burada IŞİD'in temellerini oluşturan "Tevhid ve Cihat Örgütü"nü (Cema'at el-Tevhid vel-Cihad) kurmuştur.[12] Tevhid ve Cihat Örgütü (TCÖ), mensuplarının çoğu Ürdünlü, Suriyeli ve Filistinli militanlar tarafından oluşturulmuştur.[13] ABD'nin 2001 yılında Afganistan'ı işgal etmesi sonrası Zerkavi, örgütü Irak'a taşımıştır. Tevhid ve Cihat Örgütü, Irak'ın kuzeydoğusunda Kürt İslamcı grup olan Ansar al-İslam örgütü ve diğer aşırı İslamcı gruplarla ilişki ağını genişletmiş ve Irak işgaline katılan güçlere karşı mücadelelere girişmiştir.[14] Irak El Kaidesi'nin temelleri de bu safhada atılmış ve 2003 yılının Mart ayında ABD'nin Irak'ı işgale başlamasından çok daha önce Zerkavi, örgütü cihadın merkezi olarak gördüğü Bağdat'a taşımıştır. ABD'nin Irak'a saldıracağını öngörmüş olması, Zerkavi'nin Irak'a geçiş sebebini oluşturmaktadır. Ancak ABD'nin, Irak'a saldırmasının gerekçeleri arasında Zerkavi'nin Irak'ta etkin oluşunu gerekçelendirmesi ise bir paradoks yaratmaktadır.[15]

ABD işgalinin ardından ABD askerî güçleri ile Iraklı direnişçiler arasında 2004 yılının Nisan ayında "Birinci Felluce Savaşı" olarak da isimlendirilen Felluce'de yaşanan şiddetli çatışmalar sonrası elde edilen başarılar, El Kaide için Zerkavi'nin rolünü ve önemini artırmıştır. Yaşanan çatışmalarda direnişçilere önderlik eden Zerkavi, savaş sonrasında birlikte hareket ettiği diğer mücadeleciler tarafından "Felluce İslami Halifeliği'nin Emiri" olarak görülmüş ve kendisine bağlılık yeminleri edilmiştir.[16] Afganistan'da bulunduğu sürede Şiilere karşı aşırı düşmanca eylemlerde bulunması ve İslamiyete uygun olmayan hareketlerde bulunduğu gerekçesiyle Zerkavi'nin katılımını reddeden El Kaide lideri bin Ladin, bu başarılardan sonra Zerkavi'nin katılımını kabul etmiş ve Irak'taki mücahitlerin de Zerkavi'ye biat etmesini emretmiştir.[17] Daha önceleri El Kaide'ye bağlanmaktan kaçınan Zerkavi, örgütün

etkinliğinin artması ile birlikte El Kaide'nin psikolojik ve finansal desteğinden yararlanmak için 2004 Ekim ayında El Kaide lideri bin Ladin'in birleşme çağrısını kabul etmiş ve El Kaide merkezine bağlılığını bildirmiştir.[18] 17 Ekim 2004'te Usame bin Ladin'e bağlılığını ilan eden Zerkavi, Tevhid ve Cemaat Örgütü adını "İki Nehir Arası El Kaide / Mezopotamya-Irak El Kaidesi" (Tanzim El Kaide fi Bilad er-Rafideyn) kısa adı "Irak El Kaidesi" (IEK) olarak değiştirmiştir.[19]

Irak El Kaidesi, kısa süre içerisinde sahip olduğu disiplinli yapısı ve kullandığı profesyonel savaş taktikleriyle Irak'ta önemli bir silahlı güç hâline gelmiştir. Başta El-Anbar kenti olmak üzere Irak'ın önemli Sünni bölgelerinde ABD ve Irak güvenlik güçlerine karşı girdiği mücadeleler sonucu bu güçleri bölgeden çıkarması, Irak El Kaidesi'ne büyük başarılar kazandırmıştır.[20] Söz konusu Sünni bölgelerin işgalden kurtarılması, Iraklı Sünniler açısından Irak El Kaidesi'nin ve Zerkavi'nin meşruiyetini artırmış ve finansal destek açısından şaşırtıcı boyutlara ulaşan imkânlar kazanmasını sağlamıştır.[21] Irak El Kaidesi'nin ve sonrasında IŞİD'in bölgedeki Sünni aşiretlerden gördüğü bu desteğin temelinde, Amerika işgali sonrası Irak'ta Baas rejiminin düşmesinin ardından ABD ve Irak hükûmetinin Sünnilere yönelik sistematik bir şekilde uyguladıkları baskı ve şiddet politikası etkili olmuştur.[22] Irak hükûmetince Sünni Araplara yönelik yürütülen bu politika ve uygulamalar, özelde hükûmete, genelde ise Şiilere karşı derin öfkeye neden olmuştur.[23] Zerkavi'nin elini güçlendiren bir diğer neden ise Irak ordusunu Sünnilerden temizlemek amacıyla Irak hükûmetinin orduyu lağvetmesi olmuştur. Bu uygulama sonrası Irak güvenlik güçleri dağıtılmış ve ordudan atılan askerlerin tüm rütbeleri, statüleri ve unvanları iptal edilmiştir. Bu karar, yaklaşık 230.000 Irak askerî personelinin ordudan atılmasına neden olurken[24] askerî eğitim almış, askerlikten başka hiçbir mesleki eğitimi olmayan ve neticede işsiz kalan askerlerin bu uygulamaya karşı duydukları öfke, IŞİD saflarına katılmalarında etkili olmuştur.

2004 ve 2006 yılları arasında etkisini önemli derecede artıran Irak El Kaidesi, başkent Bağdat'ın Azamiye, Kazımiye ve Ebu Garip bölgelerine kadar olan alanda hâkimiyet kurma noktasına gelmiştir.[25] Şii düşmanlığından geri adım atmayan Zerkavi, 2006 Ocak ayında Şiilere karşı sürdürdüğü mücadeleyi kaybetmemek ve direnişi bir arada tutmak amacıyla bölgedeki beş Sünni direniş grubunu bir araya getirerek "Mücahit Şura Konseyi"nin (Meclis Şura el-Mucahidin fi al-Irak) kurulduğunu ilan etmiştir.[26] Konsey'in sivillere karşı acımasız şiddet uygulamaları ve benimsediği radikal İslami doktrinler nedeniyle seküler grupların ve Iraklı Sünni milliyetçilerin Konsey'e katılımı sınırlı düzeyde kalmıştır.[27] 2006 yılında ise Zerkavi'nin bir hava bombardımanı sonucu öldürülmesi, örgütün yeni bir boyuta doğru evrilmesinde etkili olmuştur.

2006 yılında Zerkavi'nin öldürülmesi sonrası örgüt liderliğine asıl adı Ebu Eyyub el-Mısri olan Ebu Hamza el-Muhacir gelmiştir.[28] Bu dönemde Irak'ta etkileri oldukça fazla artan Şii unsurların, ABD ordusuyla birlikte hareket ederek Sünnilere karşı operasyonlara dâhil olmaya başlaması, Şiileri örgütün doğrudan hedefi konumuna getirmiştir. El-Muhacir, Zerkavi'den devraldığı Mücahit Şura Konseyi'ne, Sahabalerin Askerleri (*Cund El-Sahaba*), Fatihler Ordusu (*Ceyş El-Fatihin*), Muzaffer Mezhep Ordusu (Ceyş El-Taife El-Mansura) ve birkaç grubu daha katarak 2006 yılının sonunda "Irak İslam Devleti"ni (IİD) kurduğunu ilan etmiştir.[29] Örgütün başına Saddam Hüseyin'in eski elemanlarından olan Ebu Ömer el-Bağdadi getirilirken[30] El-Muhacir ise savaş bakanı olmuştur.

Örgütün isminin Irak El Kaidesi'nden "Irak İslam Devleti" olarak değiştirilmesi, El Kaide örgütü çağrışımından uzaklaşılması ve örgütün isim düzeyinde El Kaide'den kopuşunu simgelemesi açısından önemlidir. Bu kopuşu, 2014 yılında örgütün halifeliği ilan etmesiyle birlikte El Kaide'ye olan bağlılığını koparması izleyecektir.

Ömer el-Bağdadi, Irak İslam Devleti'ni ilan ettikten sonra ABD ve koalisyon güçleriyle mücadelesinde Sünni bölgelerde alan hâkimiyeti sağlamak için diğer Sünni grupların kendisine biat etmesini

istemiş, biat etmeyen gruplara yönelik şiddet ve zor kullanmaktan çekinmemiştir.[31] Irak İslam Devleti'nin sürdürmeye çalıştığı çatışma ortamından en çok etkilenenler yine Sünniler olmuş, bölgede ticaret durma noktasına gelirken geçim kaynakları açısından ciddi mahrumiyetler yaşanmıştır.[32] 2007 yılında Irak İslam Devleti'nin ABD ve koalisyon güçleriyle birlikte Şiilere yönelik saldırılarının artması sonucu ABD, Yeni Bush Doktrini[33] çerçevesinde ABD'li General David Pattreaus ile yeni bir savaş stratejisi oluşturmuştur.[34] ABD, bu strateji çerçevesinde bölgeye daha fazla askerî güç yığmış ve Sünni bölgelerde Irak İslam Devleti ile anlaşmayan Sünni aşiretleri ve diğer grupları ikna ederek bir araya getirmiş, "Sahva Birlikleri"ni (*Awakening/Uyanış Birlikleri*) kurmuştur.[35]

ABD tarafından desteklenen ve maaşları ödenen Sahva Birlikleri, girdiği çatışmalarda Irak İslam Devleti karşısında önemli başarılar elde etmiştir. Öyle ki Irak İslam Devleti 2007-2009 yılları arasında verdiği kayıplar nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum örgütün militan sayısına da yansımıştır. Irak İslam Devleti'nin 15 bin kişiye ulaştığı tahmin edilen militan sayısı, bu dönemde 1000 kişiye kadar düşmüştür.[36]

2010 yılında Irak İslam Devleti örgütü lideri Ebu Ömer el-Bağdadi'nin ABD destekli Irak güvenlik güçleri tarafından öldürülmesi sonrası örgüt lider kadrosu bir kez daha değişmiş ve asıl adı İbrahim Avvad İbrahim Ali el Bedri olan Ebu Bekir el-Bağdadi örgütün yeni lideri olmuştur. El-Bağdadi, 2011 yılında Usame bin Ladin'in öldürülmesi sonrası yeni lider Eymen ez-Zevahiri'ye bağlılığını yenilemiş ve El Kaide'ye olan bağlılığını sürdürmüştür. 2011 yılında ABD'nin Irak'tan askerlerini çekmesiyle oluşan boşluğu doldurmaya çalışan Maliki yönetimi, bölgede Şii hâkimiyetini artırmış ve Sünni aşiretlere yönelik menfi politikalar uygulayarak birçok Sünni politikacıyı teröre destek verme gerekçesiyle tutuklamıştır.[37] Sahva Birlikleri'ne finansal destek sağlamayarak dağıtan Maliki yönetimiyle ters düşen birçok asker ve Sünni aşiret grubu tekrar Irak İslam Devleti adına savaşmak için saf değiştirmiştir. Bu durum, Bağdadi'ye örgütü yeniden toparlama ve güçlendirme fırsatı vermiştir.

Bağdadi yakaladığı bu fırsatı, 2012 yılında internet üzerinden yayınladığı mesajla başlattığı "Duvarları Yıkma" (*Breaking the Walls*) harekâtı ile zenginleştirmiştir. Bu harekâtların ilk ayağını intihar eylemcileri veya bomba yüklü araçlarla eş zamanlı intihar saldırıları düzenlemek oluştururken ikinci ayağını ise hapishanelere baskınlar düzenleyerek mahkûmların kaçırılarak örgüte savaşçı kazandırılması oluşturmuştur.[38] Örgütün gücünün artmasında "Duvarları Yıkma" harekâtı önemli bir yere sahiptir. Harekât ile çok sayıda hapishaneye baskın düzenlenmiş ve hapishanelerde bulunan deneyimli savaşçılar Irak İslam Devleti tarafından kaçırılmış ve örgüt saflarına katılımları sağlanmıştır. Bu saldırılardan biri Eylül 2012'de Tikrit'teki Taşfırat Hapishanesine yönelik olarak gerçekleştirilmiş ve buradan yaklaşık yüz mahkûm kaçırılmıştır.[39] Temmuz 2013'te ise Ebu Garip ve Taci hapishanelerine baskınlar düzenlenmiştir.[40] Özellikle Ebu Garip Hapishanesine düzenlenen baskında 10'dan fazla bombalı araç patlatılmış, 100'den fazla havan topu ve roketatar kullanılarak hapishane kuşatılmış ve intihar saldırılarıyla saldırının şiddeti artırılmıştır. Baskın sonucunda ise 500'den fazla mahkûm hapishaneden kaçırılmış ve örgüt saflarına katılmıştır.[41]

Duvarları Yıkma Harekâtı, hapishaneden kaçırılan mahkûmların örgüt saflarına katılımlarını ve örgütün adının dünya çapında duyurulmasını sağlayarak örgüte önemli başarılar kazandırmıştır. Örgüt, ayrıca sosyal medya imkânlarını kullanarak kendisinin Haçlı ve Şii saldırılarına karşı direnişi temsil ettiği propagandasını yürütmüştür. Böylelikle selefi ve şiddet yanlısı cihat anlayışına sahip hücreleri harekete geçirmiş, tüm dünyadan örgüte katılımları artırmıştır.[42] Ayrıca 15 Mart 2011 tarihinde Suriye'de iç savaşın başlaması örgütün hareket alanını genişletmesine ve örgütün güçlenmesine önemli katkılar sağlamıştır.[43]

2011 yılında Arap dünyasında mevcut yönetimlere karşı halkın refah, demokrasi ve özgürlük talepleriyle başlayan Arap Baharı süreci, bölge ülkelerine beklenen sonucu verememiş, özellikle Suriye havzasında düşkün devlet olgusuna neden olmuştur. Domino

etkisi yaratan 2011 krizinin yansımaları başlangıçta bir dizi barışçıl gösterilerle Suriye'ye kadar ulaşmıştı. Ancak Şam rejiminin bu gösterilere yönelik tepkisi, geçmişte verdiği tepkiyle benzerlik göstermiştir. Rejim, 1982 yılında Hama'daki insanlık dışı uygulamalarının bir benzerini gerçekleştirerek rejim muhaliflerine yenilgi tattırabileceği düşüncesiyle hareket etmiş, rejimi geçmiş deneyimlerinden yararlanmaya ve bu deneyimlere yeniden başvurmaya yöneltmiştir.[44] Bu gelişmeler, bölgede terör örgütlerinin kullanabileceği yeni sahaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Temelleri, "Tevhid ve Cihat Örgütü" ve "Mezopotamya/Irak El Kaidesi"nin kurucusu olarak bilinen, Ebu Mus'ab ez Zerkavi tarafından atılan Irak İslam Devleti, 2012 yılının başından itibaren Suriye'ye yönelmiştir.[45] Suriye'de çatışmaların başlamasıyla birlikte El-Bağdadi'nin emriyle Irak İslam Devleti içerisinde bulunan özellikle yabancı savaşçılar El Kaide'nin de onayı ile Suriye'ye geçmişlerdir. Suriye'ye geçen bu savaşçılar Ebu Muhammed Cevlani liderliğinde Suriye'de "Nusra Cephesi" (*Cebhet'un Nusra li Ehli'ş Şam fi-Sahat'il Cihad*) adlı örgütü kurmuşlardır.[46] Irak'tan gelen tecrübeli askerlerin varlığı, örgütlülük deneyimi ve Suriye rejimine karşı savaşan güçlere verilen uluslararası finansman desteği sayesinde Nusra Cephesi kısa süre içerisinde hızla büyümüştür.[47]

Resim 3.1. IŞİD'in Irak ve Suriye'de Genişleme Alanı[48]

Hareketin doğuşunda, Saddam Hüseyin zamanında yetişmiş ve hava kuvvetlerinin gizli servisine mensup asıl adı Samir Abd Muhmamed el-Hlifavi olan Albay Hacı Bekir önemli rol oynamıştır. 2012 sonrası Hacı Bekir, Irak'ı terk edip Suriye'de Halep'in kuzeyindeki Tel Rıfat'a yerleşmiş ve bölgenin toplumsal örgütlenmesini sağlayarak ve bölgedeki nüfuz sahibi kişileri saptayarak ilgili kadroları devşirmeye çalışmıştır. Hacı Bekir, burada yaptığı Marksist-Leninist parti tekniklerine benzeyen sosyopolitik temelli istihbarati çalışmalarla toplumu tanımayı, manipüle etmeyi ve etkilemeyi amaçlamıştır.[49] Nusra Cephesi, Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) güç kaybettiği ve İslamcı grupların sahada ağırlıklarının arttığı 2013 yılında bölgenin en önemli unsurlarından biri hâline gelmiştir.[50]

Nusra Cephesi'nin Suriye'de kısa zamanda hızla büyümesinden ve dünya çapında ün kazanmasından rahatsızlık duyan El-Bağdadi, Cevlani'nin Irak İslam Devleti'ne bağlılığını açıklamasını ve Nusra Cephesi'ni feshetmesini istemiştir. Cevlani'nin bu teklifi reddetmesi üzerine IİD, Nusra Cephesi'nin kontrolünü ele geçirmeye çalışmıştır. Bunun üzerine El-Bağdadi, Suriye'ye gelerek Irak İslam Devleti ve Nusra Cephesi'ni bir araya getirerek Irak ve Şam İslam Devleti'ni (IŞİD) ilan etmiştir.[51] Nusra Cephesi ve IŞİD arasında meydana gelen bu kopuş, cihatçılığın bölgesel ve küresel kademelerinde de dönüşüm meydana getirmiş, Nusra Cephesi'nin çeşitli kademelerinden çok sayıda yabancı savaşçı IŞİD'e katılmıştır.[52] Bağdadi'nin IŞİD'i ilan etmesinden sonra IŞİD'e katılan örgütteki yabancı savaşçıların oranı %40'ı ve Nusra Cephesi'nden katılan savaşçıların oranı ise %60'ı aşmıştır.[53]

Bağdadi'nin bu hamlesine karşı bir hamle yapan Cevlani, Nusra Cephesi'nin El Kaide'ye bağlı olduğunu bildirerek örgütün varlığını devam ettirmek istemiştir. Eymen ez-Zevahiri devreye girerek IŞİD'in ve Bağdadi'nin El Kaide'ye biatlı olduğunu hatırlatmış, Irak İslam Devleti'nin Irak'ta ve Nusra Cephesi'nin ise Suriye'de faaliyette bulunmasını söyleyerek IŞİD'i feshettiğini bildirmiştir.[54] Bunun üzerine El-Bağdadi, IŞİD'in varlığının kabul

edilmesini ve amaçlarından vazgeçmeyeceğini belirterek 2 Şubat 2014'te El Kaide'yle bağlarını koparmış ve IŞİD'in artık El Kaide'ye bağlı olmadığını ve eylemlerinden El Kaide'nin sorumlu olmayacağını bildiren bir açıklama yayınlamıştır.[55]

Bu dönemde IŞİD, Nusra Cephesi'nin Suriye'de elde ettiği askerî ve ekonomik kazanımlara el koymuş ve diğer İslamcı grupların da kendisine biat etmesini istemiştir. Bunu gerçekleştirmek için ise örgütlerle çatışmaktan çekinmemiştir. Örgüt önce "Ahrar el-Şam" ve "Liva el-Tevhid" gibi İslamcı muhalif gruplara saldırılar ve suikastlar düzenlemiştir. Özellikle başta Rakka, Carablus ve Tel Abyad'da alan hâkimiyetini kurarak hâkim güç hâline gelen örgüt, Deir ez-Zor ve Haseke kırsalında güçlenmiştir. Örgüt, bölgede önemli petrol sahaları ve barajların yer aldığı Suriye'nin kuzeyine hâkim olma isteği doğrultusunda Özgür Suriye Ordusu, İslami Cephe ve YPG başta olmak üzere Esat Rejimi'ne muhalif tüm kesimlere savaş açmıştır.[56]

Örgüt, kısa süre içerisinde Anbar şehri başta olmak üzere Ramadi ve Felluce şehirlerini de kısa süre içerisinde kontrolü altına almıştır. IŞİD'in özellikle Bağdat'a 40 mil uzaklıkta bulunan Felluce şehrini hâkimiyeti altına alması, diğer Sünni şehirler olan Ninova, Selahaddin ve Diyala'ya doğru yayılma çalışmalarını kolaylaştırmıştır.[57] Tüm bu gelişmeler, Nisan 2013'ten beri IŞİD'in lideri el-Bağdadi'nin Suriye ve Irak sınırlarının her iki yanındaki topraklar üzerinde hâkimiyetini pekiştirmesinin önünü açmıştır.[58]

2014 yılında bölgedeki saldırılarına hız kazandıran IŞİD, Haziran ayı itibariyle Irak'ın Sünni Arap bölgelerinin dörtte üçünü ele geçirmiştir. Örgüt, nüfusu 2 milyonu geçen ve gelecekte İslam Devleti'nin başkenti olarak görülen ülkenin ikinci büyük şehri Musul'u ele geçirmesiyle hareket alanını genişletmiştir. Musul'un alınmasıyla beraber Bağdadi, 29 Haziran 2014'te şehirdeki El-Nuri Cami (Ulu Cami) minberinde yaptığı konuşmayla halifeliğini ilan etmiştir.[59]

Resim 3.2. IŞİD Lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'nin Halifeliği İlanından Sonra Temmuz 2014'te El-Nuri Cami'ndeki Vaazı[60]

Bağdadi halifeliğini ilan etmesiyle birlikte "Irak ve Şam İslam Devleti" olan örgütün ismini "İslam Devleti" (İD)[61] olarak değiştirmiştir.[62] Halifeliğin ilanından sonra IŞİD, Orta Doğu'nun Büyük Britanya ve Fransa arasında paylaşımını öngören "Sykes Picot Anlaşması'na" gönderme yaparak "Sykes Picot Sınırını Ortadan Kaldırmak" başlıklı görüntüler yayınlamış, Yarubiye'de (Til/Koçer) Suriye ve Irak arasındaki sınırları kaldırmayı amaçlamıştır.[63]

2015 yılında Suriye ve Irak'ta Musul, Felluce, Rakka ve Tikrit gibi önemli şehirleri ele geçiren ve en geniş sınırlarına ulaşan örgüt, aynı zamanda bu tarihten itibaren hızlı bir çöküş dönemine de girmiştir. Bu açıdan örgüt, hilafetin ilanıyla hedeflediği amaçlarına ulaşamamıştır. 2015 yılında yaklaşık 91 bin km^2 toprağa sahip olan örgüt, 2017 Haziran ayı itibariyle topraklarının %60'ını kaybetmiştir.[64] Bu dönemde ABD öncülüğünde uluslararası koalisyon birliklerinin gerçekleştirdiği operasyonlar ve Rusya'nın desteğiyle Suriye rejiminin IŞİD'le yoğun mücadelesi, örgütün ilerleyişine darbe vurmuştur. Ayrıca, YPG ve PYD'nin (SDG) ABD desteğini alarak girdiği çatışmalar, İran güçlerinin Suriye rejimine verdiği destekler ve Türkiye'nin 2016 ve 2018 yıllarında düzenlediği "Fırat Kalkanı" ve "Zeytin Dalı Operasyonları", IŞİD'in Irak'ta ve Suriye'de gerilemesinde önemli etkiler oluşturmuştur.[65] 2019 Ekim ayında ABD

güçlerinin düzenlediği operasyon sonucunda IŞİD Lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'nin öldürülmesi ile örgüt ağır bir darbe daha almıştır. Örgütün yeni liderinin ise Bağdadi gibi "Kureyşi" yani "peygamber soyundan gelen" anlamında lakabıyla bilinen "Ebu İbrahim el Haşimi el Kureyşi" olduğu iddia edilmiş ancak bu ismin bir lakap olduğu ve el-Bağdadi'nin ölümünden yalnızca iki saat sonra belirlenen örgütün yeni liderinin "Emir Muhammed Abdul Rahman el-Mevla" olduğu açıklanmıştır.[66]

Süreç içerisinde yaşanan tüm gelişmeler incelendiği zaman; IŞİD'in ortaya çıkışında küresel aktörlerin politikalarının neden olduğu işgallerin, istikrarsızlıkların, sosyal ve dinî kutuplaşmaların ve çatışmaların etkili olduğu görülmektedir. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin (SSCB), güney kuşak politikaları kapsamında Afganistan'ı işgaliyle başlayan süreç, ABD'nin SSCB'yi çevrelemek ve güney bölgeleri, -özellikle enerji kaynakları bakımından zengin Basra Körfezi'ni kontrolünde- elde tutmak için Afganistan'a verdiği destek ile derinleşmiştir.[67] Bu derinlik, dünyanın birçok yerinde özellikle Irak ve Suriye'de IŞİD gibi birçok terör örgütünün meydana çıkacağı sahayı hazırlamıştır.

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'daki işgaline karşı ABD'nin yürüttüğü çevreleme politikası, SSCB'nin güneye inmesini engelleyecek şekilde, Yunanistan'dan Çin'e kadar olan düzlemde, bir hat boyunca Müslüman ülkelerin desteklenmesini ve yatırımlar yapılmasını içeren "Yeşil Kuşak" projesi etrafında şekillenmiştir. Araplar ve diğer Müslümanlarda hilafetin ortadan kaldırılmasıyla meydana gelen aşağılanmışlık duygusunun yarattığı travma, Afganistan'ın işgaliyle birlikte yeniden ortaya çıkmış ve radikalleşmiş Müslümanların cihat anlayışıyla beraber yeniden hilafeti meydana getirme düşüncesine evrilmiştir.[68] Bu düşünceyi diğer İslami terör örgütlerinden farklı olarak IŞİD, 2014 yılında El-Bağdadi'nin halifeliğini ilan etmesiyle gerçekleştirmiş ve İslam Devleti çatısı altında birliktelik oluşturma çabası içine girmiştir.

ABD'nin destekleriyle SSCB işgaline karşı başarılı olan ve mücadelede deneyimler kazanan ez-Zerkavi gibi birçok savaşçı ve cihatçı

grup, yeni terör örgütlerinin ortaya çıktığı zemini oluşturmuştur. Zaman içerisinde yaşanan gelişmelerin etkisiyle şekillenerek büyüyen bu zemin, IŞİD'in doğumunu hazırlamıştır. ABD'nin 11 Eylül sonrası küresel terörle mücadele kapsamında Afganistan'ı işgal etmesi ise bu terör örgütlerinin tüm dünyaya yayılmasına neden olmuştur. Afganistan işgalinde El Kaide'ye benzer şekilde, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali ve 2011 yılında başlayan Arap Baharı süreci sonrası Suriye'de meydana gelen siyasi ve sosyal gelişmeler, IŞİD'in ortaya çıkışını sağlamıştır. IŞİD'in ortaya çıkışı ve gelişim süreci, diğer terör örgütlerinde olduğu gibi işgal süreçlerinden, zayıf devlet modellerinden ve mezhep temelli (Şii-Sünni) bölünmüş toplum yapılarından beslendiğini göstermektedir.

Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD), böylesi bir sürecin ürünü olarak gelişmiş, zaman içinde El Kaide'ye olan bağlılığını kaldırmış ve bölgesel bir örgüt olarak kurulmasına rağmen sahip olduğu ideolojisi, yarattığı korku atmosferi ve propaganda stratejileriyle küresel çapta terör eylemleri düzenleme kapasitesine ulaşan bir terör örgütü hâlini almıştır. IŞİD'in varlığının yakın bir zamana kadar ortadan kalkması ise pek mümkün görünmemektedir. Özellikle bölge ülkelerinin istikrarsız siyasi ve idari yapılarının bölgede radikal hareketlerin gelişmesine yol açması birbirini besleyen süreçleri doğurmaktadır.[69] Bu durum, aynı zamanda bölgede IŞİD benzeri radikal terör örgütlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlarken Batı'nın Orta Doğu'ya ve İslam dünyasına yönelik olumsuz bakış açısı geliştirmesine ve sürdürmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu radikal terör örgütlerinin küresel çapta düzenlediği eylemler, özellikle Batı'da İslamofobinin beslenme kaynaklarını oluştururken Batı'nın Orta Doğu'ya yönelik müdahalelerine meşru dayanaklar sunmaktadır.

3.2. IŞİD'in İdeolojisi ve Amaçları

İdeoloji, en genel anlamıyla "kendi içerisinde tutarlı düşünceler bütünü" olarak tanımlanabilir. Her ideoloji, var olan düzene bir itirazda bulunarak daha doğru olduğuna inandığı yeni bir düzen tasavvur eder ve tasavvur edilen düzene ulaşmanın yol ve

yöntemlerini belirler. Terör örgütlerinin ideolojilerinin örgütün amaçlarıyla ve eylemleriyle uyumu, örgüt üyelerinin örgüte olan bağlılıklarının artması ve örgütün süreklilik kazanması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu uyum aynı zamanda örgüt propagandasının şekillenmesi ve etki düzeyi üzerinde belirleyici olmaktadır.

Terör örgütlerinin düşünsel ve eylemsel hareket tarzını belirleyen ideolojileri, terör örgütlerinin amaçlarını belirlemelerine ve militanları arasında konsensüsün sağlanmasına yardımcı olmakta ve militanların gerçekleştirecekleri terör eylemlerini meşru görecekleri dünyayı yaratmaktadır.[70] Diğer taraftan terör örgütlerinin ideolojilerinde düşünsel ve eylemsel tutarsızlıkların bulunması ve ideolojisini revize edememesi, terör örgütlerinin amaç-eylem bütünlüklerinin bozulmasına, toplum kesimlerinden beklediği ve almayı düşündüğü desteği bulamamasına ve militanlarının zihin dünyasında da meşruluk yapısını kaybetmesine neden olmaktadır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de dinler ve dinî anlayışlar, aşırıcılık yanlısı terör örgütleri tarafından amaçladıkları terör eylemlerini gerçekleştirmek için paravan olarak kullanılan araçlar hâline getirilmiştir. 21. yüzyılın başlarında dünya genelinde değişim ve dönüşüm hızının artmaya başlaması sonucu, politik saiklerle hareket eden terör örgütleri yerlerini etnik, dinî ve kültürel amaçlarla şekillenen ve bu yönde hareket eden terör örgütlerine bırakmaya başlamıştır. Etnik ve dinî amaçlarla hareket eden terör örgütleri ise diğer örgütlere göre amaçlarına ulaşma yönünde daha ısrarcı ve kararlı olmuşlardır. Bu açıdan, politik saiklerle hareket eden örgütler veya örgüt üyelerinin aksine dinî terör örgütü üyelerinin ölümden ve kitlesel ölüm eylemlerinden çekinmedikleri de görülmektedir.[71]

IŞİD'in düşünsel ve ideolojik altyapısını, El Kaide ve Taliban gibi terör örgütlerinin de referans aldığı "Selefilik" düşüncesi oluşturmaktadır. Dinî fanatizm, mezhepsel ayrışmalar ve

Batı karşıtlığı ise bu düşünceyi pekiştirmektedir.[72] Selefilik, kelime olarak "geçmiş, öncekiler, öndekiler" anlamlarına gelen "Selef/Süluf" kavramından türemiştir ve ilim ve fazilet bakımından Müslümanların önderi sayılan Hz. Peygamber'le birlikte ashap ve tabiini (tabi olan, uyan) belirtmek için kullanılmıştır. Selefilik, inanç esasları konusunda ayet ve hadislerde bildirilen esasları olduğu şekliyle kabul etmekte, dinin yorumlanmasına izin vermediği gibi felsefe ve eleştirel düşünceye de din adına karşı çıkmaktadır.[73] Ancak Selefilik düşüncesi, her ne kadar Selef'in anlayış ve uygulamalarını esas aldığını söylese de benimsemiş olduğu dışlayıcı, reddedici, katı ve tekelci anlayış, ne "Ehl-i Sünnet-i Hassa" denilen Selef'te, ne de "Ehl-i Sünnet-i Amme" denilen Halef'te görülmektedir.[74]

Selefi geleneğinin aklı öncelemesinden kaçınması, kıyas ve rey gibi yöntemleri benimsememesi ve ayetlere katı nakilci yaklaşımları, selefiliği diğer İslami anlayışlardan farklı kılmaktadır. Selefilik, değiştirmeyi ve dönüştürmeyi, İslamın ilk zamanlarındaki "saflığına" ve "özüne geri döndürülmesi" amacıyla tek yönlü olarak vaat etmekte ve gerekirse zor kullanılarak yerine getirilmesini savunmaktadır.[75] Selefilik düşüncesinin sahip olduğu bu ideolojik temeller, IŞİD terör örgütünün aşırıcılığa ve ötekileştirmeye yatkın bir anlayış geliştirmesinde etkili olmuştur.

Selefilik uygulamada Cihatçı Selefiler (Köktenci Selefiler) ve Islahatçı Selefiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Islahatçı Selefiler, toplumsal barışı ve değişimlerin aşamalı ve barışçı yollarla yapılmasını savunurken; Cihatçı Selefiler, Arap dünyasındaki diğer rejimleri tekfir eden, onlara karşı şiddete başvuran, içteki (Batı ile iş birliği içindeki Müslümanlar -tağut- ve Şiiler) ve dıştaki (ABD başta olmak üzere Batı dünyası -kafirler-) düşmanlara karşı cihat yapan ve İslam dünyasında birçok eylemi gerçekleştiren gruplardır. IŞİD ve El Kaide gibi küresel cihatçı örgütler bu gruplar (Cihatçı/Köktenci) içinde değerlendirilmektedir. 1990'lı

yıllardan itibaren silahlı mücadeleyi benimseyen Cihatçı Selefiler, düşüncelerini eylemsel düzeye taşımışlardır.[76]

Dinî referanslı terör örgütü IŞİD'in politik amaçları, dinsel anlatıyı merkeze alan mesihçi söylem etrafında şekillenmektedir. Örgütün bunu özellikle halifeliğin ilan edilmesiyle ve siyasi olarak İslam Devleti'yle kurgulaması, IŞİD'in stratejik vizyonunun operasyonel yapısını ve teritoryal (topraksal) genişlemesindeki teolojik bağın temelini oluşturmaktadır.[77] İkinci Dünya Savaşı sonrasında emperyal güçlerin Orta Doğu'yu şekillendirme anlaşmalarına ve oluşturmak istedikleri seküler/laik devlet yapılanmalarına karşı duruş sergileyen IŞİD, teolojik siyaset yapma amacı taşımaktadır.[78] Bu çerçevede, örgüt ulaşmak istediği hedefleri vizyonuna bağlı kalarak gerçekleştirmeyi ve Batılı güçlerin (ABD ve diğer Batı devletleri), düşmanlarının neden olduğu kaos ve çatışma düzenini sonlandırarak yeni bir düzen kurmayı istemektedir. Örgüt, bu isteğini "İslam Devleti" inşa ederek gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda halifelik makamını sahiplenen örgüt, mücadelesinin kapsamını -Müslüman ülkelerde dâhil- kendinden olmayanı ötekileştirmek ve düşmanlaştırmak yoluyla genişletmiştir. Örgüt mücadelesini, gerçek anlamından uzaklaştırdığı "cihat" kavramıyla meşrulaştırmaya çalışmıştır.

Düşünsel altyapısı bu doğrultuda şekillenmiş olan IŞİD ideolojisi, Baas rejimlerinde rastlanılan Marksizm-Arap milliyetçiliği etkileşimine benzer şekilde, Marksizm-Selefi şiddet yanlısı cihat anlayışına yansımıştır. Bu anlayış, Batı'nın yaptığı müdahaleler ve halkların alternatifsizliği dolayısıyla Selefiliğin ve Vahhabiliğin şiddet yönelimli siyasallaşmasına neden olmuştur. Bu düşünceye sahip olan IŞİD gibi terör örgütlerinin "*Batı bizi eziyor, onun maşası olan tağut, yani yalancı İslamcılar da onlarla iş birliğine gidiyor.*" yorumu, Dar-ül Harp olarak nitelendirdikleri ülkelerde sivillerin ölümlerine kendi açılarından meşru bir zemin oluşturmaktadır.[79]

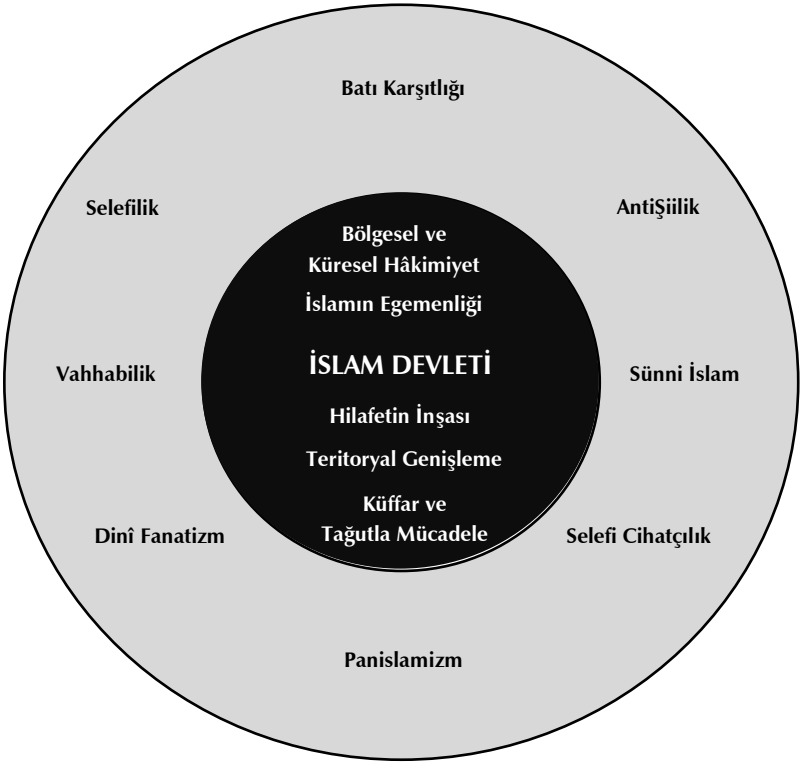

Şekil 3.1. IŞİD Terör Örgütünün İdeolojileri ve Amaçları

Hızlı öğrenen ve çabuk adapte olabilen IŞİD, El Kaide'nin ideolojisini ve örgütlenme şeklini bulunduğu coğrafyanın tarihî, sosyokültürel ve siyasi koşullarını dikkate alarak yeniden üretmiştir.[80] Sahip olduğu selefilik ideolojisiyle IŞİD, Orta Doğu'da kendi öz gücünden bağımsız ve hızlı bir şekilde azınlık hâlinden çıkarak kitleleşmiştir. Bu kitleleşme sürecinde ise Suriye ve Irak'ta merkezî devletlerin uyguladığı mezhepçi siyasetler önemli rol oynamıştır. Esat ve Maliki'nin ürettiği mezhepçilik siyaseti ikliminde IŞİD, kendini merkezî devletlerin sahip olduğu kimliğe (Şii kimliğe)

düşman olarak tanımlamış ve Cihatçı Selefilik ideolojisi altında birleşmiştir.[81] IŞİD, Baasçılığın yapısından da yararlanma yoluna giderek, Baasçılığın orijinal hâlinde bulunan Arap ırkının yeniden canlanması, sahip olduğu değerlerlerinin yozlaşmadan ve sömürgecilik mirasından kurtarılması düşüncesini de benimsemiştir.[82] Bu yönüyle IŞİD, Cihatçı Selefilik ve Baasçılığın "yeniden öze, geçmişe ve ihtişamlı dönemlere dönme" vurgularının ortak yönlerini sentezleyerek bölgedeki diğer ideolojilerle de etkileşim kurmuştur.

IŞİD'in güç arzusunun yanı sıra benimsediği bu ideoloji, onun düşünsel ve amaçları doğrultusunda eylemsel hareket tarzının şekillenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur.[83] IŞİD'in Selefilik ideolojisi, bütüncül ve ulusal coğrafyaları aşan uluslararası vaat taşımakta, Batılı ve emperyal güçlerden arınmış, Dar-ül İslam olarak tasvir ettiği ezilmiş Müslümanlar için İslamın altın çağına (Hz. Peygamber dönemine, Asr-ı Saadet dönemine benzer) referanslarla yeni bir geleceğe işaret etmektedir. Bu çerçevede IŞİD, "halifelik", "İslam Devleti", "fetihçilik" ve "cihat" gibi toplumun tarihsel hafızalarını harekete geçirecek referanslarla ideolojik bütünlük sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca IŞİD söylemleri ve pratikleriyle mezhep temelli ayrışmaların neden olduğu ezilmişlik ve dışlanmışlığın öfkesini, intikam alma düşüncesiyle besleyerek ideolojisine eklemlemiştir.[84]

Irak ve Suriye'de yaşanan otorite boşluğundan yararlanarak güçlenen ve 2014 yılında hilafeti ilan eden IŞİD, bölgede İslam hukukuyla yönetilen bir "İslam Devleti" kurma amacı taşımıştır. Örgüt gerçekleştirmek istediği amaçları için öncelikle, bulunduğu bölgede sahip olduğu topraklar üzerinde otoritesini hissettirmeye çalışmış, sonrasında Irak ve Suriye topraklarında bu otoritesini genişletmek istemiştir. Bu doğrultuda örgüt, çatışma ortamını körüklemeyi taktik olarak kullanmış ve bunu toplumsal yapıdaki Sünni ve Şii ayrımcılığı üzerinden inşa ederek sürdürmeye çalışmıştır.[85]

IŞİD, İslam Devleti'ni ilan etmesiyle birlikte bölgesel ve küresel amaçlarını dönemsel hedefler hâlinde kendine özgü şekilde 3

halka içerisinde şekillendirmiştir. Bu hedefler, IŞİD'in amaçlarını kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirmesine yardımcı olacak stratejik yol haritası niteliğindedir. Amaçları doğrultusunda IŞİD, merkez olarak konumlandığı Irak ve Suriye'ye göre coğrafi yakınlıklar üzerinden belirlediği alanlara yönelik üç halkadan (iç, yakın ve uzak) oluşan jeopolitik bir vizyon oluşturmuştur: Irak ve Suriye'yi merkeze alan ve çevre ülkelerin Ürdün, Lübnan, Filistin ve İsrail'in de dâhil edildiği halka "iç halka"yı (*Interior Ring*), Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yı kapsayan ve Afganistan ve Pakistan'a kadar uzanan halka "yakın çevre halka"yı (*Near Abroad Ring*) ve Avrupa, ABD ve Asya'yı kapsayan "uzak çevre halka"yı (*Far Abroad Ring*) oluşturmaktadır.[86]

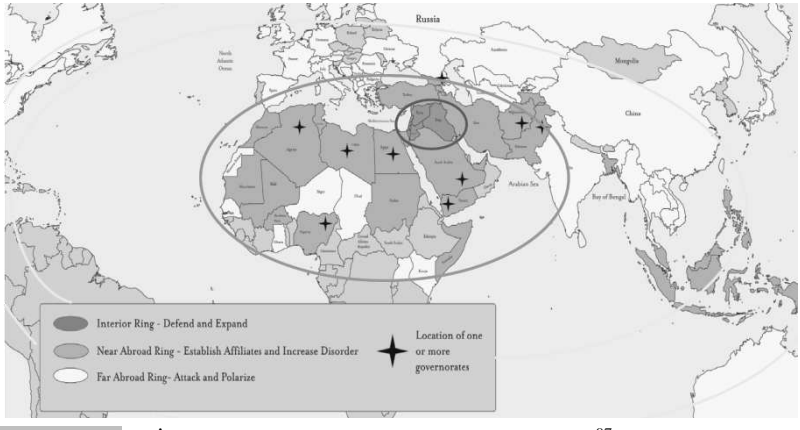

Resim 3.3. IŞİD'in Küresel Stratejisi: Amaçlar ve Halkalar[87]

Irak ve Suriye'den meydana getirilen "iç halka" (*Interior Ring*), IŞİD'in savunma (*defend*) ve yayılma (*expand*), saldırı stratejileri açısından öncelikli ve önemli bir merkezî niteliğe sahip olmuştur. İç halka, IŞİD'in Irak ve Suriye'de kazandığı toprak bütünlüğünü kontrol etmesini sağlarken aynı zamanda bu bölgelerin karşı saldırılara karşı da savunulduğu alanı oluşturmuştur. Irak ve Suriye'de aşırılık yanlısı bir şiddet anlatısını körükleyerek mevcut mezhep gerilimlerinden yararlanan IŞİD için

iç halka; örgütün devamlılığının sağlandığı, ideolojik düzeyde etnik ve mezhep ayrışmalardan yararlandığı ve bu ayrışmaları bir sonraki halkaya, "yakın çevre halka"ya taşıyarak genişleme sahası yarattığı alanı meydana getirmektedir.[88] Bu açıdan IŞİD'in amaçlarını gerçekleştirebilmesi açısından hayati önemi bulunan iç halka, örgütün organizasyonel ve sosyolojik olarak hayatta kalmasını ve iç halkanın merkezini oluşturan Irak ve Suriye topraklarının kontrol altında tutulmasını sağlamaktadır.[89]

IŞİD'in "yakın çevre halka" (*Near Abroad Ring*) olarak nitelendirdiği ikinci halka Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yı ihtiva eden, Pakistan'a kadar uzanan ve Güneydoğu Asya'daki Müslüman ülkeleri de dâhil eden bir alanı oluşturmaktadır. IŞİD'in bu halkada birincil amacı, bölgesel bağlı yönetimler oluşturmak yoluyla genişlemektir.[90] Örgüt, merkez iç halka üzerinde oluşacak baskıyı azaltmak ve mevcut durumu koruyabilmek için bölgeselleşmeyi ve uluslararasılaşmayı tercih ederek yeni alanlara yayılarak etki alanını genişletmeyi hedeflemiştir.[91] Böylelikle örgüt, merkezin savunulmasını merkezin dışından itibaren başlatacak ve merkezin savunmasını kolaylaştırarak esneklik kazandıracaktır. Özellikle Suriye'de yaşanan iç savaşın neden olduğu siyasi, ekonomik ve insani krizlerin yakın coğrafyalara sıçrama etkisinin bulunması, örgütün aşırıcı gruplarla bu alanların kontrolünü sağlayarak yayılmasına ve İslam Devleti'ne İslam topraklarının sınırlarını genişletmesine yardımcı olmuştur.[92] Bu açıdan örgüt, 2014 ve 2015 yıllarında yakın çevresi içerisinde Cezayir, Libya, Mısır, Yemen, Suudi Arabistan, Afganistan, Pakistan, Somali ve Nijerya'da aşırıcı grupları kendine bağlamayı başarmış ve genişleme imkânı bulmuştur.[93]

IŞİD'in "uzak çevre halka" (*Far Abroad Ring*) olarak değerlendirdiği son halkasını, İslam coğrafyası dışında kalan alanlar oluşturmaktadır. Örgüt bu alanda, İslami olmayan toprakları küresel olarak boyunduruk altına alma amacı gütmektedir.[94] Bu alan IŞİD'in, Müslüman ülkelerde dâhil olmak üzere İslam Devleti sınırları dışında kalan ülkelerle ve toplumlarla düşmanca mücadelesini etkin kıldığı alanı oluşturmaktadır. Bu açıdan örgütün diğer

iki alan içinde sürdürdüğü ideolojik ve eylemsel motivasyonunu uzak çevre halkada da gerçekleştirmek istediği görülmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinde gerçekleştirdiği eylemlerle tepkileri Müslümanların üzerine çekmeye çalışan örgüt, bu saldırılar vasıtasıyla yeni savaşçılar kazanmak için propaganda ortamını da oluşturmaktadır. Böylelikle kendilerine yönelik baskıcı ve ayrımcı tepkilerin arttığını hisseden ve gören kişiler, cihat anlayışı atmosferi içerisinde örgüte katılım göstermişlerdir.[95]

Bir bütün olarak ele alındığında IŞİD'in ideolojik ve eylemsel hareket tarzı arasında senkronize bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Örgütün söylemsel ve eylemsel yapısı arasındaki uyum, örgütün eleman devşirme başarısı ve genişleme başarısı üzerinde etkili olmaktadır. Bu durum ise örgütün ideolojik altyapısını meydana getiren düşünsel kaynakların, örgütün eylemsel hareket stratejisini oluşturması bakımından önemlidir. Kısa, orta ve uzun vadede amaçlarını gerçekleştirmek için stratejiler belirleyen IŞİD, bu strateji kapsamında iç halkada "savunma ve yayılma"; yakın çevre halkada "kendisine bağlı yönetimler" oluşturarak "düzensizlik ve kaos yaratma" ve uzak çevre halkada ise "saldırı ve kutuplaştırma" eksenli eylem planları hazırlamıştır.

Terörizmin en büyük gücü, meydana getirdiği eylemlerin fiziksel etkisinden değil, toplumlar üzerinde oluşturduğu psikolojik etkiden kaynaklanmaktadır.[96] Ancak terör örgütlerinin gerçekleştirdiği terör eylemlerinin fiziksel kapasitesi ve sıklığı, eylemlerin toplumda meydana getirdiği psikolojik etkiyi doğrudan etkilemektedir. IŞİD, bölgesel ve küresel boyutta gerçekleştirdiği terör eylemleriyle amaçladığı bu etkiyi oluşturmada başarılı olmuştur. Örgüt ele geçirdiği bölgelerde Şii camileri ve Hristiyanlara ait kiliseleri yok etmiştir. Bölgede yaşayanlar ve IŞİD eylemlerinden kurtulmayı başaranlar ise şehri terk etmek zorunda kalmıştır.

Toplumsal ve psikolojik bozulma, terör örgütlerinin propagandalarının asıl amacını oluşturmaktadır. Terör örgütleri, bu amaçlarını iki şekilde gerçekleştirme fırsatı aramaktadırlar. İlk olarak terör örgütleri,

toplumsal yapıdaki huzuru ve barışı korumada ve sürdürmede devletlerin yetersiz olduğu dönemlerdeki hoşnutsuzluklardan yararlanma yoluna gitmektedirler. Bu dönemlerde, toplumun içinde bulunduğu ve rahatsızlık duyduğu durumlardan kurtuluşunun alternatifi olarak topluma varlığını sunan terör örgütleri, bu durumu varlıklarını meşrulaştırmanın propagandası amacıyla kullanmaktadırlar. İkinci olarak ise terör örgütlerinin siyasal ve toplumsal yapıda aradığı hoşnutsuzluk durumunu, terör örgütlerinin eylemleriyle kendilerini var etme çabası oluşturmaktadır. Bu noktada terör örgütleri, eylemleriyle siyasal ve toplumsal huzuru aşındırmaya çalışarak kendisini var edecek ve besleyecek ortamı oluşturmayı amaçlamaktadırlar. IŞİD terör örgütü, Irak ve Suriye'de zayıf devlet yapılarının meydana getirdiği siyasi, ekonomik ve toplumsal hoşnutsuzluk ortamının oluşturduğu boşluklardan yararlanarak kendisini görünür kılmıştır. Eylemleriyle ise varlığını devamlı kılacak zemini oluşturmuştur. Toplumsal yapıdaki bölünmeleri, devlet ve düzen eksikliğini kullanan ve toplumsal yapıyı iyi analiz eden örgüt, "İslam Devleti" propagandasını kullanarak amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

3.3. IŞİD'in Meşruiyet Zemini (Ben ve Öteki Oluşumu)

Terör örgütlerinin düşünsel altyapısını oluşturan ideoloji boyutu, terör örgütlerinin yapısını, eylemlerinin şeklini, eleman devşirme yöntemlerini ve radikalleşme süreçlerini etkilemektedir. Terör örgütlerinin yapısı ve işleyişini şekillendiren ideolojileri kadar önemli bir diğer faktör ise terör örgütünün düşünsel ve eylemsel hareketlerinin toplumsal zeminde karşılık bulabilmesi ve meşruluk kazanabilmesidir. Terör örgütleri, meşruluk kazanma sürecinde ideolojisini ve amaçlarını gerçekleştirmek için, çoğu zaman manipülasyon yoluyla çarpıtma şeklinde, birçok aktörü ve etkeni kendi amaçları için kullanmaktadırlar. Aynı zamanda ideolojik saiklerle hareket eden terör örgütleri, kendileri de meşrulaştırma sürecinin aracı olarak etkili rol oynamaktadırlar. Ayrıca örgütlerin bulunduğu coğrafyada yaşanan

siyasi, sosyal ve ekonomik kaos ortamı, terör örgütlerinin meşruiyet zemininin oluş(turul)masına önemli katkılar sağlamaktadır.

Birbirinin aynası durumunda olan ve kendinde olanın yansımasını diğerinde bulan "ben ve öteki" ilişkisinde, her "ben" iddiası aynı zamanda "öteki"nin varlığını kapsayıp içinde taşırken her "öteki" vurgusu da bir "ben" tasavvurunu inşa etmeyi zorunlu kılmaktadır.[97] Birbirleriyle mündemiç olan kavram nitelendirmelerinin "ben ve öteki", "biz ve diğerleri" ve "dostlarımız ve düşmanlarımız" şeklinde yapılan ikilemelerle ortaya koyan diyalektik yaklaşım, terör örgütlerinin kendilerini ve eylemlerini meşrulaştırma çabasının en önemli gerekçelerini oluşturmuştur. Bu yaklaşım, "ben"in var olmasını sağlayan "öteki"ni yok ederken aynı zamanda "ötekine" (diğerine, düşmanlara) yönelik olarak bitmek tükenmek bilmeyen yoğun nefret duygusunu da açığa çıkararak "ben"i meşrulaştırma çabalarına katkı sağlamıştır.

IŞİD'in "ben ve öteki" anlayışı, Samuel Huntington'ın "*Medeniyetler Çatışması*" teorisi çerçevesinde şekillenen süreçten beslenmiştir. İslamofobi veya İslam karşıtlığının Müslümanlar üzerinde oluşturduğu sosyopsikolojik etki, aynı zamanda Müslüman bilinçaltını şekillendirmiş ve benzer şekilde "öteki" duygusunu geliştirmiştir. Bu durum ise köktendinci örgütlerin bu duyguyu istismar edeceği alanları ortaya çıkarmıştır.[98] Batı karşısında siyasi, ekonomik ve askerî bakımdan eziliyor olmanın ve bunun verdiği aşağılık hissinin içsel öfke ve hınca neden olması,[99] IŞİD'in ötekileştirme anlayışını geliştirmesine ve meşruiyet zeminini bunun üzerinden inşa etmesine imkân sağlamıştır. Diğer taraftan Batılı devletlerin veya toplumlarının Müslümanlara karşı olumsuz yaklaşımları ve aşırı tepkiler vermesi, Batı'da yaşayan Müslümanları yabancılaştırarak radikalleştirmekte ve IŞİD'in meşruiyet zeminine katkı sağlamaktadır.

Osmanlı Devleti'nin bölgeye hâkim olduğu dönemlerde bölgedeki huzur ve barış ortamı (Pax Ottomana), Osmanlı Devleti'nin çözülmesi ve yıkılmasıyla birlikte yok olmuştur. Emperyalizm ve sömürgeciliğin etkili olduğu dönemde ise bölgeye kaos ve çatışmalar hâkim olmuştur. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte sömürge

yönetimlerinin bölgeye yönelik planları, manda yönetimleri, bağımsızlık mücadeleleri, İsrail-Filistin Sorunu, işgaller ve savaşlar İslam coğrafyasında yoğun bir şekilde yaşanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, İslam toplumlarının kendi mevcut iç sorunlarının daha fazla derinleşmesine neden olmuş, İslam toplumlarında travmalar meydana getirmiş[100] ve IŞİD gibi terör örgütlerinin bu travmalardan yararlanarak kendilerine meşruluk alanları oluşturmasına sebebiyet vermiştir.

Diğer taraftan IŞİD terör örgütünün ötekileştirme anlayışı, benimsediği Vahhabilik düşüncesi çerçevesinde şekillenmiştir. Hanbeli mezhebi içinde doğan ve gelişen bu düşünce, Hz. Peygamber dönemi ve dört halife dönemi sonrası ortaya çıkan her türlü dinî uygulamayı reddetmiş ve bunları bi'dat olarak değerlendirerek temizleme yoluna gitmiştir.[101] IŞİD, tekfirci yaklaşımı nedeniyle kendisi gibi düşünmeyenleri ve inanmayanları Müslüman olsun veya olmasın kâfir olarak görmekte[102] ve onları ötekileştirerek mücadelesini meşru kılmaya çalışmaktadır.

IŞİD'in ideolojiler çerçevesinde şekillendirdiği ve düşman algısıyla yaptığı ötekileştirme ve şeytanlaştırmalar, örgütün düşmanı yok etmeyi mübah, hatta daha da ötesi zorunlu görmesini sağlamıştır.[103] Bu yok etme sürecine hazırlıkta, empoze edilen düşüncelerin militanların zihinlerinde oluşturduğu haklı gerekçeler ve dayanaklar, militanlar için terör eylemlerini hak mücadelesi hâline dönüştürürken gerçekleştirilen terör eylemlerinde kullanılan araçları ve yöntemleri ise amaçları uğruna kutsallaştırmaktadır. IŞİD amaçlarını ve araçlarını kutsallaştırmak için ise meşru dayanak olarak Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini ve Hz. Peygamber'in sözlerini (hadisleri) yoruma kapalı bir şekilde tekfirci yaklaşımla ve subjektif olarak ele alarak kullanmaktadır.

IŞİD terör örgütü, amaçlarını meşrulaştırmak için birçok dinî kavramı ve kuralları istismar etmekten çekinmemiştir. Örgüt, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetine[104] sıklıkla başvurarak gerçekleştirdiği terör eylemlerine dayanak oluşturmaya çalışmıştır. Kur'an-ı Kerim'de Tevbe suresinin 5. ayetinde (Tevbe, 9/5) "*Haram aylar*

çıkınca bu Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün, esir alın, kuşatın onları geçit yerinde gözetleyin. Şayet tövbe ederler, namazlarını kılarlar ve zekâtlarını verirlerse artık onları serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir." ve Bakara suresinin 193. ayetinde (Bakara, 2/193) "*Fitne ve zulüm ortadan kalkıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın fakat vazgeçerlerse artık zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.*" ifadelerini referans olarak alan örgüt, ayetleri bağlamından uzaklaştırarak öncesi ve sonrası ayetlerle ilişkisini (siyak-sıbak) kopartmış ve ayetlerin anlamlarını bozarak ayetlerin içinden cımbızla çektikleri ifadeleri, düşüncelerini teyit etmek ve meşrulaştırmak için kullanmıştır.

Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in iyilik, güzellik ve barışı emreden bir içerik yapısı bulunduğunu belirtmek gereklidir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan 6236 ayetin içeriğinin konu dağılımına bakıldığı zaman da bu durum görülmektedir. Bu noktada ayetlerin sadece %0,6'nın savaş, %0,4'ünün cihat ve %9'undan daha azının hukuk, ceza ve yaptırımlarla ilişkili olduğu, geriye kalan %30'unun toplumsal hayata ve %60'ından fazlasının ise dinî inanca ilişkin olduğu görülmektedir.[105]

Diğer terör örgütleri gibi IŞİD de küresel dengesizliklerden, çöken devlet sistemleriyle birlikte ortaya çıkan siyasal ve toplumsal kaoslardan ve bölgesel güç boşluklarından yararlanmayı bilmiştir. IŞİD, halk desteğini sağlamak için bölgedeki istikrasızlıkları ve çatışmaları iyi değerlendirerek meşruiyet zeminlerini bunlar üzerinden oluşturmaya dikkat etmiştir. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sonrası, işgale karşı direniş hareketleri ortaya çıkmış ve bu direniş hareketlerine katılmak ve yardım etmek amacıyla birçok Müslüman gönüllü "cihat" düşüncesiyle Afganistan'a gelmiştir. İşgalle birlikte gelişen cihat düşüncesi, ABD'nin Irak'ı işgaliyle beraber yeniden üretilmiş ve IŞİD'in eylemlerinin ve militan devşirme sürecinin önemli meşruiyet kaynaklarından biri olmuştur. Yine örgüt Kur'an-ı Kerim'deki ayetleri bağlamından kopartarak eylemlerini meşrulaştırmak için istismar etmiş, Tahrim suresinin 9.

ayetindeki (Tahrim, 66/9) "*Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihat et, onlara sert davran! Onların varacağı yer cehennemdir ve bu ne kötü bir sondur.*" ifadeleri çarpıtarak cihat düşüncesini de anlamından uzaklaştırmışlardır.

ABD öncülüğünde koalisyon güçlerinin Irak'ı işgali sonrası siyasi, ekonomik ve toplumsal çöküntülerin meydana gelmesi, toplumsal yapıda işgallere karşı direniş arayışlarını meydana getirmiştir. Baas diktatörlüğünün aslında yıllardır baskıladığı Şii-Sünni çatışması,[106] işgal sonrası Maliki yönetiminde kurulan yeni Irak hükûmetinin Kürt ve Şii unsurları üst kimlik hâline getirmesi sonrası açığa çıkmış, Sünnilerin sosyal, siyasal ve toplumsal alanda alt kimlikler olarak tanımlanması ise devlet içerisindeki dengeleri alt üst etmiştir.[107] Irak'ın işgaliyle birlikte devlet kademelerinin Baas'tan arındırılma politikaları uygulanmaya konulmuştur. Bu doğrultuda çok sayıda memur görevinden alınırken Sünni personelin bulunduğu Irak ordusu ve güvenlik güçleri lağvedilmiştir, eski dönemin tüm askerlerinin rütbeleri, statüleri ve unvanları iptal edilmiştir. Böylelikle toplumda mevcut yönetimden ve politikalarından memnun olmayan, öfkeli, işsiz ve ne yapacağını bilmeyen marjinalleşmiş kesim intikam duygularıyla hareket etmeye başlamıştır.

Arap Baharı sürecinde ise Suriye'de iç savaş nedeniyle oluşan otorite boşluğu ve boşluğun neden olduğu siyasi, ekonomik ve sosyal çöküntüler, IŞİD için yeni yayılma alanları oluşturmuştur. Suriye'de Esad ve rejiminin, ülkede azınlık hâlde olan Şii mezhebine bağlı Nusayri olması, IŞİD için yeterli meşruiyet zeminini yaratmıştır. Temel amacı Hristiyanlık ve Şii mezhebe karşı savaşmak ve bölgede Sünni Selefi bir "İslam Devleti" kurmak olan IŞİD, bu doğrultuda Suriye'de çok sayıda militan kazanmıştır.[108] IŞİD yapmış olduğu hapishane baskınları sonucu kendi ideolojisini paylaşan insanları kaçırmış ve örgütte istihdam etmeye başlamıştır. Genelde Maliki yönetiminin dışlamış olduğu ve ötekileştirdiği askerlerden oluşan mahkûmlar, örgütün temel gücünü oluşturmuştur. ABD'nin Irak işgali sürecinde tutuklanan ve hapishanelere atılan bu askerleri hapishanelerden kaçırmayı başaran IŞİD, Sünni

direnişçiler arasında "onurlarını kurtaran" bir örgüt olarak nitelendirilerek meşruluk kazanmıştır.[109] Kaçırılan mahkûmlar, örgüte ciddi bir insan kaynağı sağlamıştır.

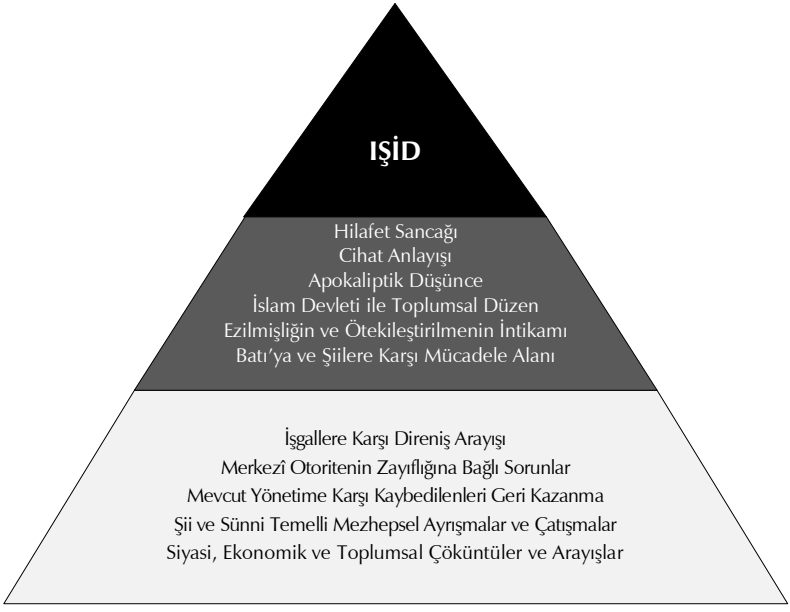

Şekil 3.2. IŞİD Terör Örgütünün Meşruiyet Piramidi

IŞİD'in Şiilerle olan mücadelesinin meşru olduğu kanaatine varan ve kaybettiklerini geri kazanabilme düşüncesine sahip toplum kesimleri, IŞİD'in mücadelesine destek vermek için örgüte katılımları teşvik etmiştir. Ayrıca bu katılım sürecinde deneyimli eski ordu mensubu kişilerin de örgüte katılımı aynı zamanda IŞİD'i güçlendiren bir neden olmuştur. Mezhepçi politikalar izleyerek Şii-Sünni çatışması ve ayrışmasının artmasına neden olan Maliki yönetiminin 2012 yılında Sünnilerin başlattığı protesto eylemlerini zor kullanarak bastırması, ülkedeki Maliki karşıtlığını tırmandırmış ve Maliki, bu politikasıyla IŞİD'in istediği halk desteğini sağlayacak ortama zemin hazırlamıştır. Süreç içerisinde yaşanan tüm bu gelişmeler sonrası oluşan ortam, IŞİD'in toplum nezdinde meşruluk kazanmasını, örgütün kendisini

içselleştirerek mücadelenin yüzü olarak yansıtmasını, meşruiyet piramidinin tepesinde yer almasını ve kurumsallaşarak devletleşme adımlarını atmasını sağlamıştır.

Amerika'nın Irak'ı işgali ve Arap Baharı'nın Suriye'de yol açtığı krizler ve çatışmalarla birlikte bölgede devlet otoritesinin ortadan kalkması, bölgeyi siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlığa sürüklemiştir.[110] Devlet olgusunun öneminin farkında olan ve bölgede düzenin ve istikrarın yeniden sağlanmasının yolunun yeni bir devlet kurmaktan geçtiğini bilen IŞİD, bölgede oluşan boşluğu devletleşme yoluna giderek doldurmaya çalışmıştır. Meşruiyet zeminini devlet kurma yoluyla sürdürmek isteyen IŞİD, kurduğu devlet modeliyle bölgede devletsizliğin neden olduğu toplumsal yapıda açılan tahribatı gidermeyi ve toplumsal düzeni yeniden tesis etmeyi amaçlamıştır. IŞİD'in devlet yapısının kurumsal kimliğini, bakanlıklar düzeyinde çalışan divanlar (Savaş Divanı, Eğitim Divanı, Tarım Divanı, Medya Divanı vb.) kurarak ve divan (bakanlık) düzeyinde atamalar yaparak oluşturmaya çalışması, örgütün meşru devlet yapısı görünümü elde etmesine yönelik hamleleridir.

İslam Devleti'nin ele geçirdiği şehirlerin her birinde yerel iktidarı, yerel aktörlere iade/teslim etme stratejisi, IŞİD'i diğer terör örgütlerinden farklı kılan temel yönü oluşturmaktadır. İslam Devleti'nin şehri ele geçirme zaferinin ardından aşiret veya kabile reisleriyle belirli şartlar altında şehri yönetme sorumluluğunu mahalli ileri gelenlere devretmesi, yerel iktidar özlemi çeken yerel oyuncuları cezbetmiştir.[111] Ayrıca örgüt, ele geçirilen bölgelerde halkın temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak vergiler toplayarak gıda, su ve elektrik gibi insani ihtiyaçlarını gidermeye çalışmıştır.[112] Felluce'de yaşayan Sünni Müslümanlar ile yapılan görüşmelerde, IŞİD'in sorunlu uygulamalarının ve eksikliklerinin olduğunu ancak sağlık ve sosyal imkânları sağlaması açısından Irak Devleti'nden daha iyi olduklarını belirtmişlerdir.[113] IŞİD'in bu stratejileri, örgütün çatışmalar sonucu ele geçirdiği bölgelerde toplumsal tepkilerle karşılaşmamasını ve tepkilerin neden olacağı sorunlarla uğraşmamasını sağlarken örgütün bölgede hızla ilerlemesinin önünü açmıştır. Bu durum, "kurtuluş ordusu" olarak

görülen örgütün ele geçirdiği bölgelerde kalıcı olarak tutunmasını kolaylaştırmış ve bölgede örgütün meşruluğunun sorgulanmasının önüne geçerek meşruluğunun pekişmesine katkıda bulunmuştur.

Bir devlet kurma ideali peşinde olan IŞİD, Irak'ta dört ve Suriye'de ise üç vilayete bölünmüştür. Kurulmak istenen devletin iskeleti ise güvenlik, savaş, maliye, eğitim, adalet, yabancı savaşçılarla ilişkiler, vilayetler arası ilişkiler divanı vb. divanlar tarafından oluşturulmuştur. Devletin ve yaptırımlarının meşruluğunu sağlamak için kurallar dizisini oluşturan 16 maddeden oluşan "ferman" meydana getirilmiş ve bu yolla insanlardan en katı kurallara uyulması istenmiştir. Örgüt, oluşturduğu ferman dizisiyle meşruiyetini kurumsallaştırmaya çalışırken aynı zamanda insanları kontrol altında tutabileceği ve yönlendirebileceği mesajı vermek istemiş, uymayanları ise ceza yöntemleriyle korkutarak meşruluğunu zorla da olsa pekiştirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda IŞİD, bölgede "Ebu Nima" aşiretinin yüzden fazla üyesini kendi kurallarına uymadığı için infaz etmiş ve örgütü terk etmeye çalışan yüze yakın savaşçıyı ise 2015 yılında idam etmiştir.[114] İslam Devleti'nin meşruluğunun sürdürülmesine yönelik; halkın ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle halkın desteğini almayı amaçlayan örgüt, düzenin yeniden tesis edilmesi ve şeriatın hayatın tüm alanlarında uygulanmasını sağlamak için "Hisbah" adı verilen ahlak polisleri aracılığıyla alkolden uyuşturucuya, ticaretten kumara ve kadınların kılık kıyafetine kadar birçok alanda denetimler uygulamaya koymuştur.[115] İslam Devleti, tüm eylemlerinin İslamı yeniden canlandırarak saf formuna geri döndürmek, Müslüman dünyasını gerçek bir İslami yönetim altında toplayarak Müslüman halkların onurunu ve ihtişamını geri kazanmak ve Allah'ın emirlerini yerine getirmek amacı taşıdığını savunarak gerçekleştirdiği şiddet eylemlerinin meşru olduğunu iddia etmektedir.[116]

Orta Doğu'da İslam dini, mezhep temelinde yalnızca Sünni ve Şii olarak ayrılmamakta, mezhepler de kendi içinde farklı kollara bölünmektedirler. Ayrıca bölge, yalnızca din temelli bir çeşitlilikten ziyade birçok etnik kimlik temelli çeşitliliğe de sahiptir.[117] IŞİD'in

eylem ve söylem analizi yapıldığında dinsel anlatıya sahip Mesihçi anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Üç semavi dinin ve farklı mezheplerin menşei konumundaki bölge, dünyanın ve insan yaşamının sonuna ilişkin düşüncelerden, eskatolojilerden beslenmiştir. Bu durum aynı zamanda bölgede apokaliptik[118] düşüncenin gelişimini sağlamıştır. IŞİD, "İslam Devleti" ideolojisinin merkezî bir bileşeni olarak apokaliptik düşünceden yararlanmıştır. Halifeliğin ilan edilmesiyle birlikte İslam Devleti'nin kurulması; halifelik ordusu bünyesinde kurulacak halifenin ordusuyla Deccal'ın ordularının savaşacağı ve Deccal'ın ordularının yenileceği "Armageddon Savaşı" sonrası kıyametin kopacağına dair apokaliptik düşünce etrafında şekillenmiştir.[119]

Halifeliğin, son gün, kıyamet günü bütün Müslümanların koruyucusu ve kurtarıcısı olarak kurumsallaştırılması, IŞİD'in kendisini İslami cihadın temsilcisi olarak sunmasına katkı sağlarken aynı zamanda ötekiler olarak nitelendirdiği devletlere, gruplara ve mezheplere karşı savaşını da meşrulaştırma işlevi görmüştür. IŞİD saflarında yer alan militanın "*Eğer dünyanın farklı bölgelerinden gelen mücahitlerin buraya Esad ile savaşmaya geldiğini düşünüyorsanız, yanılıyorsunuz. Onların hepsi kendilerine önceden müjdelenmiş büyük savaş için buradalar.*" ifadesi bu durumu doğrular niteliktedir.[120] Apokaliptik düşünce çerçevesinde hadislerden[121] yola çıkarak IŞİD'in, Suriye'nin kuzeyinde yer alan Dabık şehrinde kıyamet savaşının yapılacağını ve kıyametin kopacağını düşünmesi, örgüt için Dabık'ın önemini artıran hususlardan biri olmuştur. Ayrıca örgütün bayrak renginin seçiminde siyah renk[122] kullanması, IŞİD'in bu apokaliptik düşüncenin izlerini takip ettiğini göstermektedir.

3.4. IŞİD'in Propaganda Dili, Yöntemi ve Uygulamaları

IŞİD, ideolojisini ve amaçlarını gerçekleştirmek doğrultusunda her ne kadar askerî genişleme ve finansal büyümeyi amaçlamış olsa da örgütün devamlılığının sağlanmasında, eleman devşirmede ve

dünya çapında tanınırlık kazanmasında, örgütün bölgesel ve küresel düzeyde uyguladığı propaganda faaliyetleri oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Örgüt, kendine ve eylemlerine meşruiyet sağlama, düşüncelerini topluma yayma, eylemlerini gerçekleştirecek elemanları kazanma ve örgüt üyeleri ve destekçilerini motive etme ve yönlendirme süreçlerinde propaganda faaliyetlerini etkin bir şekilde kullanmıştır.

Örgütlerin isimleri ve kullandığı sloganlar ile kavramlar, terör örgütlerinin propaganda sürecinin etkili unsurlarıdır. Toplumsal ilişkilerde bireyler, çevrelerini kullandıkları dildeki sembol ve kavramlarla değerlendirip anlamlandırmakta, sembol ve kavramlar sayesinde soyut düşünceleri zihinlerde canlandırmaktadırlar.[123] Soyut nesnelerin somutlaştırılmasına ve ifade edilmesine yardımcı olan dil, aynı zamanda soyut kavramların ve bilgilerin zihinlerde somutlaştırılmasını sağlamaktadır.[124] Bu açıdan IŞİD, dilin ve sembollerin bu özelliklerinden ve olanaklarından yararlanarak "Irak ve Şam" ve "İslam Devleti" kavramlarıyla zihinlerde örgütün amacını somutlaştırmayı ve kalıcı hâle getirmeyi amaçlamıştır. Propaganda faaliyetleri kapsamında IŞİD'in örgüt bayrağında kullandığı renk ve sembollerden, eylem tarzına (kafa kesme, insan yakma ve intihar bombacılığı), medya araçlarında kullandığı üslubuna hatta örgüt elemanlarının kamuflaj seçimine kadar dikkatli davranması, somutlaştırma ve kalıcılık amacını gerçekleştirmeye yönelik attığı adımlardır.

IŞİD'in propaganda dili, teknik özellikler ve kullandığı simgeler, görseller ve metaforlar açısından diğer örgütlerden farklılık arz etmektedir.[125] Diğer terör örgütlerinden farklı olarak IŞİD, propaganda faaliyetlerini, ortaya çıktığı bölgenin istikrarsız siyasal, sosyal ve ekonomik yapısının çöküntü alanlarını kullanarak sürdürmüş ve örgüt propaganda dilini bu zemine göre oluşturmuştur. Ayrıca örgütün düşünsel yapısını besleyen selefilik ise örgütün propaganda dilini şekillendirmiş, çatışmacı, dışlayıcı ve ötekileştirici bir dil meydana getirmiştir. Örgütün amaçlarına ve amaçları doğrultusunda gerçekleştirdiği eylemlerine meşruluk kazandırmaya yönelik "öteki" veya

"düşman" anlayışı ve "cihat" ve "halifelik" argümanları, örgütün propaganda dilini ve propaganda araçlarını şekillendirmiştir. Örgütün düzenlediği her faaliyetini medya çıktısına dönüştürmesi ve profesyonel olarak görsel ve işitsel medya araçlarını (dergi, video ve sosyal medya) propaganda sürecine dâhil etmesi, IŞİD'in propaganda dilinin özelliklerini yansıtması bakımından önemli veriler oluşturmaktadır.

IŞİD'in bölgesel nitelikli bir terör örgütü olmaktan çıkarak küresel ölçek kazanmasında örgütün operasyonel gücüyle hızla alanlarını genişletmesi kadar, propaganda faaliyetlerinde teknolojinin imkânlarından azami düzeyde yararlanması ve medyayı profesyonel şekilde kullanması etkili olmuştur. Teknolojinin sınırları ortadan kaldırması, örgütün medya ve medya araçlarını kullanarak iletişim ağlarını genişletmesine ve küresel bir etki alanına kavuşmasına aracılık etmiştir. Sun Tzu'nun[126] taktiksel savaş stratejisi olarak değerlendirdiği "savaşmadan düşmana baş eğdirme" stratejisini benimseyen IŞİD, teknolojinin imkânlarını propaganda süreçlerinde kullanarak, düşman olarak nitelediği toplumlarda baskı kurma, aldatma ve korkutma yoluyla toplumların savunma gücünü düşürmeyi ve insanların zihinsel çöküntüler yaşamasını amaçlamıştır. Örgüt, bu amaçlarını gerçekleştirmek için çeşitli yöntemler geliştirmiştir.

Sanal dünyanın zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldıran yapısının, fikirlerin maliyetsiz, hızlı ve kolay bir şekilde tüm dünyaya yayılmasına aracılık etmesi, terör örgütleri için medyayı propaganda sahasına dönüştürmüştür.[127] Medyanın diğer propaganda araçlarına göre etki alanının genişliği, maliyetlerinin düşüklüğü, içerik oluşturulma kolaylığı, hazırlık yapmaksızın geniş kitlelere erişmesi ve siyasi otoriteler tarafından denetiminin ve kontrolünün zor olması,[128] terör örgütleri tarafından medyanın ve internetin propaganda aracı olarak kullanılmasının nedenleri arasındadır.

IŞİD'in kurumsal yapısının bir ayağını oluşturan "Medya Divanı", örgütün propaganda çalışmalarını yürüttüğü temel birim olmuştur. Örgüt medya divanının kontrolü altında bilinçli olarak

faaliyetlerini düzenlemiş ve farklı türlerde medya organizasyonları ile propaganda faaliyetlerini çeşitlendirmiştir. IŞİD'in medya stratejileri çerçevesinde şekillenen faaliyetlerinde öne çıkan unsurlar şu şekilde sıralanabilir:[129]

- Örgüt, medya araçlarını terör stratejisinin önemli bir silahı olarak kullanmaya çalışmıştır.
- Örgütün küresel tanınırlığı, askerî alanda elde ettiği başarılar kadar medya alanında söylem üstünlüğü başarısı sayesinde gerçekleşmiştir. Örgüt bu iki süreci bir arada sürdürmüştür.
- Örgüt, medya prodüksiyonlarının kalitesini uluslararası standartlara taşımaya çalışmıştır.
- Medyada bilgi üretimi konusunda oldukça fazla çıktı üreterek uluslararası medya kanallarının gündemine etki etmiş ve kendi mesajlarını birinci sıraya yerleştirmeyi başarmıştır.
- Kutsal değerlerin içini boşaltarak dinî değerlere şiddeti yücelten anlamlar yüklemiş ve bunu medya aracılığıyla sürekli olarak aktarmıştır.

Profesyonel bir ekip tarafından incelikle tasarlanan ve sembolik mesajlar barındıran farklı dillerde yayımlanan dergileri, haftalık bültenleri, radyo kanalları, video prodüksiyonları ve sosyal medya kanalları ile IŞİD, terör örgütü olmanın yanı sıra devasa bir medya kuruluşu profili çizmektedir. Örgütün medya stratejileri doğrultusunda medyada içerik üretmesi, içeriğin denetlenmesi ve yayımlanması ise Medya Divanının sorumluluğu altındadır.[130]

Propaganda faaliyetlerini Medya Divanı bünyesinden farklı organizasyonlar şeklinde yürütmeye çalışan örgüt, birbirinden

farklı tür ve içerikte yayınlar üretmektedir. IŞİD'in propaganda faaliyetlerini yürüten El-Hayat Medya Merkezi tarafından üretilen içerikler, örgütün dünya çapında eleman kazanmasını sağlayacak yayınlar yapmaktadır. Bu kapsamda medya merkezi düzenli aralıklarla beş farklı dergi çıkarmaktadır. Dergilerden; "*Dabıq*" İngilizce, "*Dar Al-Islam*" Fransızca, "*Al-Manba*" Rusça, "*Konstantiniyye*" Türkçe ve "*Rumiyah*" ise eş zamanlı olarak Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça, Boşnakça, Kürtçe, Uygurca ve Peştunca yayınlanmaktadır. Ayrıca örgüt, bölge halkına ulaşmak ve kontrolü sağlamak için Arapça yayın yapan En-Nebe dergisini de çıkarmaktadır.[131] Örgütün çıkardığı dergilerdeki yayın dillerinin çeşitliliği ise örgütün toplumsal etki alanını genişletmesine katkı sağlamaktadır.

Toplumsal algıdaki seçicilikte görselliğin etkilerinin farkında olan örgütün, propaganda sürecinde görsel unsurları ve isimlendirmeleri[132] bilinçli bir şekilde kullandığı görülmektedir. El-Hayat Medya ve El-Furkan Medya tarafından düzenlenerek sanal dolaşıma sokulan yüksek kaliteli resimlerin ve videoların içeriğini çoğunlukla infaz, cezalandırma, işkence, tehdit ve yeni düzen görüntüleri oluşturmaktadır.

IŞİD'in propaganda yöntemini güçlendiren en etkili araçlarını, medya araçları meydana getirmektedir. Bu araçlarla örgütün iletişim kanallarını etkili şekilde kullanması ve filmleri ve videolarını montaj ve servis edebileceği kaliteli bir prodüksiyon yapısına "El-Furkan Medya Production" sahip olması örgütün güçlü noktalarından birini oluşturmaktadır.[133] Medya divanına bağlı olarak görev yapan birimlerden "El-Furkan Medya", propaganda videoları hazırlamaktadır ancak diğer birimlerden farklı olarak örgütün video arşivinde yer alan geçmiş yıllara ait videoları servis etmekle görevlidir. "El-İ'tisam Medya" da örgütün önemli video servis merkezlerinden biri olarak görev yapmaktadır. IŞİD'in en önemli propaganda araçlarından bir diğerini, örgüt elemanlarının motivasyon aracı olarak görülen "neşid" adı verilen marşlar oluşturmaktadır ve "Ajnad Medya" birimi tarafından yayınlanmaktadır.

Örgüt elemanlarının kahramanlıklarının yüceltildiği bu neşidler arasında en bilinen ve örgütün gayriresmî marşı olarak anılan "Ey ümmetim şafak göründü" (Ummeti kad leha fejrun) isimli parça Youtube üzerinde milyonlarca kez dinlenmiştir. "El-Amak Haber Ajansı", örgütün resmî haber aracı olarak görev yapan başka bir birimidir. Sahada yaşanan güncel tüm gelişmeleri anlık olarak örgüt elemanlarına ve topluma ulaştırılmasını sağlayarak örgütün propaganda sürecine katkı vermeye çalışmaktadır. "El-Beyan" birimi, örgütün Irak'ta ve Suriye'de yayınlar yapan radyosu olarak hizmet verirken "El Himme" yayınevi ise bildiriler, broşürler ve kitaplar basıp yayınlamaktadır.[134]

Örgütün sahip olduğu tüm bu medya kuruluşları ve işlevleri dikkate alındığında IŞİD'in propaganda sürecinde medya stratejilerine ve araçlarına ne kadar önem verdiği açıkça görünmektedir. Böylelikle IŞİD, insanların ve toplumların zihinlerini etkilemek ve kendilerini medyada birinci haber yapmak için terör eylemlerine başvurmakta ve en dehşet verici terör eylemlerini gerçekleştirmekte zaman kaybetmemektedir. Ortaya koyduğu vahşeti tiyatrolaştırması, güvenlik içinde yaşamış olan ve kolayca terörize olabilen toplumlarda korku dünyası oluşturarak istikrarsızlaştırıcı etkiler yaratmaktadır. Bu etkiyi oluşturmayı başarabilen örgüt, aynı zamanda kamuoyunda kendi göreli sayısal zayıflığını gizleme imkânı da bulmaktadır.[135]

Terör eylemleri de terör örgütleri tarafından örgütün propagandası amacıyla kullanılmaktadır. Bu noktada terör örgütleri, ilk olarak hedef kitleyi korkutarak ve sindirerek etkilemeyi amaçlamakta ve asıl olarak medyanın dikkatini çekmeyi başararak eylemini çok daha geniş kitlelere duyurmayı planlamaktadırlar.[136] Terör örgütleri, bireyler ve toplumlar üzerinde maddi ve manevi tahribat etkisi en fazla olacak eylem türlerini ve hedeflerini seçmektedirler. Böylelikle hedef grupta eylemin uyandıracağı etkinin hacminin ve genişliğinin artırılması hedeflenmektedir. Bu etkinin verimliliğinin en üst düzeye çıkarılmasında ise terör örgütleri medya araçlarını aktif olarak kullanmaktadırlar.

IŞİD, bu etkiyi ve verimi en üst düzeye ulaştırmak için propaganda sürecinde medya ile birlikte sosyal medyayı da etkin olarak kullanmaktadır. Örgüt, verilerini ilk olarak Google Drive, Cloud.mail.ru., Archive.org., Youtube, Dailymotion.com ve Yandex gibi ücretsiz depolama hizmetlerine yüklemektedir. Bu veriler, daha sonra Twitter, Facebook, Instagram, Telegram, Pinterest, Tumblr, WhatsApp, WeChat ve Google+ gibi sosyal paylaşım uygulamaları aracılığıyla dolaşıma sokulmaktadır.[137] Bu açıdan, Amerikan Brookings Enstitüsü tarafından hazırlanan rapor, örgütün sosyal medyada ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Raporda, IŞİD'in yalnızca 2014 yılının son üç ayında sahip olduğu Twitter hesaplarının sayısının 46.000 ile 90.000 arasında olabileceği belirtilmektedir.[138] Geleneksel ve ana akım medya üzerinden mesajlarını istediği rahatlıkla gönderemeyen veya gönderdiği mesajları engellenen örgüt, bu amacına ulaşmak için bu sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanmaktadır. Örgüt, sosyal medya aracılığıyla bir taraftan iletmek istediği mesajları yayarken diğer taraftan sosyal medya platformları üzerinden bireylerin paylaşmış olduğu kişisel bilgilerinden yola çıkarak yaptığı analizlerle bu bireylerin örgüte sempati duyması ve örgüte kazandırılması yönünde çalışmalar yürütmektedir.

Hoffman, terör örgütlerinin ilk olarak kamuoyunda çok fazla yer alıp dikkat çekmek istemediklerini ancak zaman içerisinde dikkat çekmeyi başardıktan sonra ise zihinleri manipüle ederek toplumsal destek ve sempati kazanmak ve otorite sahibi olmak amacı taşıdıklarını vurgulamaktadır.[139] Bu yöntemle terör örgütleri, mevcut şiddet eylemlerine karşı oluşabilecek ön tepkiyi azaltmaya ve daha sonra kendi şiddet hareketlerini toplumdaki mevcut memnuniyetsizliklerle eşleştirerek meşruluk zeminlerini sağlamlaştırmaya çalışmaktadırlar. Bu çerçevede IŞİD'in, yayımladığı video ve dergi içeriklerinde; örgütün kurallarına uymayanların cezalandırıldığı, uyanların ise içinde bulunduğu kötü durumdan kurtularak huzur ve mutluluğa kavuştuğu resmedilmeye çalışılmaktadır. Yine IŞİD'in bu propaganda yöntemini ele geçirdiği

bölgelerde de devam ettirdiği, kendisine kurtarıcı misyon yüklediği ve propagandasını politikasıyla uyumlu hâle getirerek sahada da aynı şekilde hareket ettiği görülmektedir.

IŞİD'in önemli propaganda aracı olan videoları da tıpkı diğer yazılı yayınlarında olduğu gibi örgütün ideolojisi, dünya görüşü ve dinî anlayışını aktarma amacı taşımaktadır. Örgüt videolarda paylaştığı terör eylemleri ve infaz videolarında yaptığı göndermelerle eylemlerini ilahi bir kaynağa dayandırarak meşruiyet sağlamaya çalışmaktadır.[140] Videoloarda yer alan göstergelerle bilinç altında "biz ve öteki"ni inşa etmeye çalışan IŞİD, ötekileştirdiği düşmanlarının portlerini ve tasvirlerini yakın plan alarak her açıdan detaylandırarak aktarırken örgüt liderlerinin ve militanlarının[141] görüntülerini yayınlamaktan imtina etmektedir.[142] IŞİD, görsel materyallerle zenginleştirilmiş içeriklere sahip videolar ve oyunlar ile özellikle gençlerin dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Örgüt, "Call of Jihad" gibi video oyunlarıyla gençleri etkileyerek örgütün değerlerini ve kültürünü, genç hedef kitlenin benimsemesini sağlayacak uygulamalar geliştirmektedir.[143] Ayrıca örgüt, geliştirdiği akıllı telefon uygulamalarıyla çocuklara yönelik çizgi filmler ve oyunlar da geliştirmiştir ve oyunlarda çocukların uçakları düşürmesi ve tankları havaya uçurması gibi görevleri yerine getirmesi istenmektedir.[144] Örgütün geliştirdiği bu içeriklerde gençleri etkileyebilmek için sanal gerçeklik oluşturulması ve içeriklerde oyuncu gözü kamera açılarının kullanılması da buna örnek olarak gösterilebilir.

Bulunduğu bölgelerde amaçlarını gerçekleştirmek adına eylemler düzenleyen IŞİD, bu eylemlerde yöntem olarak çocukları kullanmaktan da bir çekince duymamaktadır. Bu kapsamda çocuk intihar eylemcileri yetiştirdiği bilinen örgüt, 2015 yılında "Hilafetin Yavruları" (Cubs of the Caliphate) adıyla çocuk eğitim kampları kurmuştur. Bu kamplarda çocuk askerler ve çocuk intihar eylemcileri eğiten örgüt, yayımladığı videolarda eğitim alan çocukları IŞİD'in gelecek nesli (Next Generation of ISIS) olarak tanımlamıştır.[145]

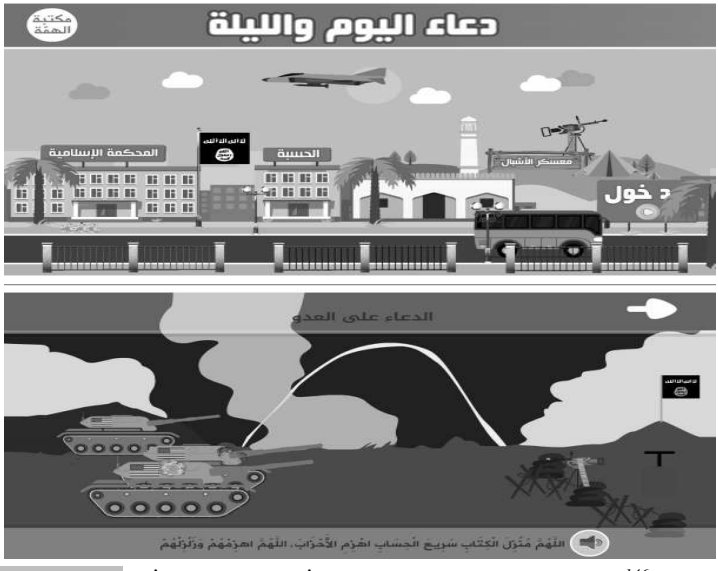

Resim 3.4. IŞİD'in Çocuklar İçin Geliştirdiği Oyunlardan Biri[146]

Resim 3.5. Aden'de Albay Abdurrahim Dale'i Suikastinden Bir Görüntü. Alt Resim, Oyunlarda "Oyuncu Gözü" veya "Birinci Şahıs Nişancı" Bakış Açısına Örnek[147]

IŞİD'in yürüttüğü propaganda çalışmalarının yöntemine ve uygulama sahasına bakıldığı zaman; örgütün, tek bir propaganda aracıyla yalnızca toplumun bir kesimine yönelik spesifik bir hedef gözetmediği, farklı türden propaganda araçlarını toplumun tüm kesimlerine ve yaş gruplarına yönelttiği ve üretilen içeriklerin toplumun her kesiminin dikkatini çekebilecek ve etkileyebilecek nitelikte olduğu görülmektedir.

IŞİD'in propaganda faaliyetlerini başarıya ulaştıran en önemli faktörlerden biri, örgütün insan psikolojisinden ve zaaflarından yararlanmasıdır. Örgüt bölgesel veya küresel düzeyde; bulunduğu toplumda kimlik çatışması yaşayan, hayatında anlam eksikliği hisseden, aidiyet duygusu yıpranmış, kimlik ve statü arayışında olan, ruhsal bunalımlı ve yetersiz veya aşırı dinî inanca sahip bireylerin içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik dezavantajlı durumlarından yararlanmakta ve bu durumu örgüte eleman devşirme sürecinde etkili şekilde kullanmaktadır.

Gençlik dönemlerinde, özellikle kimliğin dönüşüm geçirdiği ve yeni kimlik arayışlarının olduğu bir süreçte, sorunlar içinde bunalım ve anlam yokluğu yaşayan bireylerin "yeniden idealleştirme" sürecinde yeni bir düzen veya dünya oluşturma arzusu, yeni kimliklerin oluşmasında oldukça etkili olmaktadır.[148] IŞİD gibi cihatçılık arzını kullanan örgütler, tam da bu kimliksel geçiş döneminde yaşanan sapmaları hedef almaktadırlar. Kullandıkları söylemler ve yandaş toplama yöntemleriyle "gençliğe özgü öznel geçiş" motiflerinin birçoğundan yararlanan terör örgütleri, tıpkı bir avcının, avının nerden geçeceğini bilip kapanını yerleştirmesi gibi[149] sosyolojik ve psikolojik çözüm arayışları içinde olan gençleri etkileyerek onların aradığı şeyi, kimliklerini onlara vermeyi vaat etmektedir. Özellikle kimlik arayışı içerisinde bulunan bireyler, ait olma düşüncesiyle içinde bulunduğu sosyal çevrenin (arkadaş grubu, kulüpler, sosyal medya vb.) etkileşim alanına daha fazla girmektedirler. Dahası IŞİD gibi terör örgütleri, yaptıkları propagandalar aracılığıyla gençlerin geçiş ve arayış sürecinde kazandıkları kimliklerini radikalleştirmekte ve onların kazanımlarını korumak için kendilerini feda edebilecekleri bir düzeye de ulaştırmaktadır.

IŞİD'in propagandalarının bir diğer özelliğini, eylem yapmaya özellikle de intihar bombacılığı eylemciliğine özendiren niteliğe sahip olması oluşturmaktadır. Pedahzur, bu durumu "ölüm kültürünün pazarlanması" olarak tanımlamaktadır. İntihar saldırılarında bulunan elemanların (militan) övülmesi, eylemcilerin uğruna öldükleri örgüt ideolojisinin yüceltilmesi ve "öteki"ni oluşturarak düşmanın canavarlaştırılması yoluyla gerçekleşen bu pazarlama, intihar saldırılarını ahlaken meşrulaştırma amacını taşımaktadır.[150] Bu noktada, kendisini uzun zamandır değersiz ve günahkâr hisseden birey, intihar eylemcisi olarak örgütte değer kazanmak ve kendisini yaratıcısına affettirmek psikolojisiyle hareket etmektedir.[151] IŞİD'in intihar saldırılarında "şehitlik" kavramını bir cazibe aracı olarak kullanması, militanlar için eylemi meşrulaştıran bir sürecin zihinsel altyapısını inşa etmektedir. IŞİD'in gerçekleştirmeyi düşündüğü intihar saldırıları için militanlar arasında sıra bekleyenler olduğu için "sıra listelerinin" oluşturulması ise bunu kanıtlar niteliktedir.[152]

Allah tarafından kullarına verilmiş olan bedeni, mali ve zihni kuvvetleri, yine Allah yolunda ortaya koyarak düşmana, şeytana ve nefse karşı mal, can, dil ve kalp ile "mücadele etmek", "gayret göstermek", "çaba sarf etmek" anlamlarına gelen "cihat" anlayışı,[153] IŞİD terör örgütü tarafından anlamından uzaklaştırılarak sadece şiddet ve savaş aracı hâline getirilmiş ve örgüt propagandasının etkili aracı olarak kullanılmıştır. IŞİD'in, Kur'an-ı Kerim'deki ayetleri bağlamından kopartarak eylemlerini meşrulaştırmak için istismar etmesine, Tahrim suresinin 9. ayetindeki (Tahrim, 66/9) "*Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihat et, onlara sert davran! Onların varacağı yer cehennemdir ve bu ne kötü bir sondur.*" ifadeleri çarpıtması ve cihat kavramını aşındırması örnek verilebilir. Örgütün cihat anlayışı çerçevesinde gerçekleştirdiği propagandaları oldukça etkili olmaktadır. Cihat ve şehitlik anlayışının öldükten sonra cennet vaat etmesi, bu propagandaları etkili kılan unsurdur. Ölümcül gücün kesin bir amaç için özverili şekilde ve doğru bir zamanlamayla kullanılması bu gücü paha biçilmez bir savaş aracına dönüştürmektedir.[154]

Toplumdan dışlanmış bir hayat yaşayan -uyuşturucu, yasa dışı eylemler, gece hayatı vb.- bireylerin, kötü giden bu hayatlarında köklü değişiklikler yapmak ve hayatlarını anlamlandırmak istedikleri zaman çok kolay şekilde radikalize olarak IŞİD'e katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Örgüte katılım için akrabalık, arkadaşlık ve komşuluk bağlarını oldukça etkili şekilde kullanan IŞİD, ayrıca etki sahası içinde eğitim gören gençler ile hapishaneye girmiş olan gençler üzerinde aktif propaganda faaliyetleri yürüterek örgüte katılımlarını sağlamaktadır.[155] 2016 ve 2017 yılları içerisinde Almanya Fransa ve İngiltere'de meydana gelen IŞİD terör örgütü saldırılarını gerçekleştiren militanların yaşam tarzı incelendiğinde gayriislami bir hayat tarzı sonrası hızla radikalleştiklerine yönelik tespitler bulunmaktadır.[156]

Irak işgali sonrası, Irak hükûmetinin Irak ordusunu Sünnilerden temizleme operasyonu kapsamında ordudaki Sünni askerleri ve komutanları görevden alması ve birçoğunu cezalandırarak hapishanelere yollaması, IŞİD'in hapishaneleri militan üretim merkezi gibi kullanmasında etkili olmuştur. Irak hükûmetinin bu tutumuna karşı nefret besleyen eski ordu mensubu askerlerin bulunduğu bu hapishaneler, IŞİD ve diğer terör örgütleri için eleman devşirilen alanlar hâline gelmiştir. Tümgeneral Doug Stone, IŞİD ve benzeri terör örgütlerinin bu hapishanleri "cihatçı üniversiteler" olarak kullandığını ve örgüt üyelerinin bizzat bu hapishanelere sızarak eğitimler verdiğini belirtmektedir. Bu açıdan hapishanelerin ve gözaltı merkezlerinin, radikalleşmiş mahkûm cihatçıların sosyal ağ oluşturmaktan daha fazlasını yapabildikleri yerler hâline geldiği söylenebilir. Dahası hapishane dışında olan birçok elemanın hapishanedeki ortamdan yararlanmak için kendilerini bilerek yakalattığı görülmektedir.[157] Bu noktada IŞİD'in kurucu liderleri Zerkavi'nin ve Bağdadi'nin de radikal düşüncelerini hapishanelerde aldığı eğitimler sonucu geliştirdiği düşünüldüğü zaman, bu hapishanelerin propaganda sürecinin önemli uygulama sahalarından biri olduğu ve bireylerin radikalleşme süreçleri ve örgütle ilişkiler geliştirmeleri üzerinde ne kadar önemli etkileri olduğu açıkça ortadadır.

Dünyanın pek çok yerinde faaliyet gösteren terör örgütleri birbirlerinden farklı ideolojik söylem ve görüşe sahip olmalarına rağmen, radikal çevre pratiklerini kullanarak gençleri devşirme yoluyla örgüte eleman kazandırma yöntemleri ortaktır. Terör örgütleri, bireylerin sosyal çevrelerini meydana getiren aile, akran ve arkadaş çevresi, akrabalık ilişkileri, okul, kurs ve sosyal medya alanlarını (offline/online) aktif kullanarak örgüte eleman (militan) devşirmeye çalışmaktadırlar.[158] Bu noktada IŞİD'e dünyanın farklı coğrafyalarından katılım olması da dikkat çekmektedir. ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda gibi ülkelerden IŞİD'e katılan ve örgüt için savaşan ve İslam Devleti'nde yaşamak isteyen "homegrown" teröristler, kıtaları aşarak örgüte katılım sağlamaktadır. Aynı zamanda kendi ülkelerinde kalarak IŞİD'e bağlılık gösteren sempatizan ve militanların "Yalnız Kurt" eylemleriyle terör saldırıları gerçekleştirdiği bilinmektedir.

Bireylerin, terör örgütlerinin ideoloji ve eylemlerini benimsemesi sürecini başlatan itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. Bireyleri terör örgütlerine kanalize olmasını sağlayan itici nedenler (içsel tetikleyiciler); bireysel ilişkiler, kimlik arayışları, değer, kültür ve inançların dejenere olması ve lider ve örgüt çekiciliği gibi sorunlardır. Bireyleri terör örgütlerine çeken nedenler (dışsal tetikleyiciler) ise sosyoekonomik eşitsizlikler, adaletsizlik, ayrımcılık, marjinalleşme, kötü yönetim, haklar ihlali ve çatışma durumlarıdır.[159] Bu çerçevede, radikalleşmeye eğilimli, aile ve sosyal çevre ilişkileri zayıf, toplumsal aidiyet kuramayan ve iletişimleri zayıf bireyler, terör örgütlerinin manipülasyonlarına kolayca kapılmakta ve örgüte katılım sağlamaktadırlar.

Avrupa ülkelerinden IŞİD'e katılım düzeylerinin farklılıklar göstermesinde, bireylerin yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları sorunların şiddetinin ve çözüm kabiliyetlerinin farklı olması etkili olmaktadır. Ayrıca Avrupa ülkelerinde bireylerin yaşadıkları sorunların Irak ve Suriye'de yaşanan sorunlara benzememesi, sosyal ve psikolojik (f)aktörlerin farklı olmasına ve Avrupa'dan örgüte yönelik katılım nedenlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslüman gençler, yaşadıkları ülkelerde artan

yabancı korkusu ve İslamofobi, yabancılaşma ve kültürel bozulma, sosyoekonomik dışlanma ve siyasal haklardan mahrum edilme durumları ile karşı karşıya kalmaktadırlar.[160] 2011 yılından bugüne kadar cihatçı gruplara katılmak için yaklaşık 30.000'den fazla yabancı terörist savaşçı ve göçmen Suriye ve Irak'a gitmiştir. Giderek artan bu sayı, herhangi bir cihat hareketinin çektiği en büyük yabancı terörist savaşçı sayısıdır.[161]

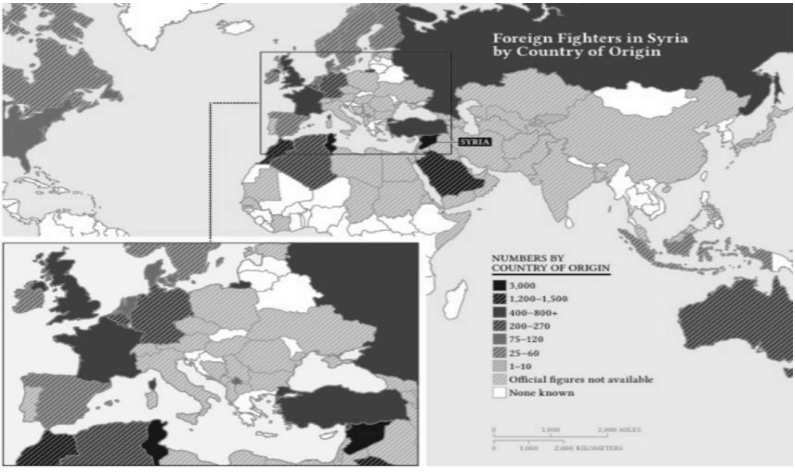

Resim 3.6. Menşei Ülkelerine Göre Suriye'de Yabancı Savaşçılar[162]

Avrupa'da bu sorunlarla karşılaşan bireyler, kimliklerini korumak ve yaşamak için IŞİD gibi grupların din kardeşliği temelinde teklif ettiği yalancı dinî kimlikler ile teselli bulmaktadır. Böylelikle bireyler, yalnızca köksüzlük hislerinden kurtularak kimlik sahibi olmakla ve aidiyet hislerini karşılamakla kalmamaktalar, aynı zamanda içinde bulundukları şartlardan bir kaçış imkânı bulmaktadırlar. IŞİD bunu, İslam dünyasını koruyan güç olduğunu, diğer Müslüman grupların bunu anlamaktan aciz olduğunu ve inananlar arasına katılarak mutlu yaşayacaklarını, ölseler bile ebedi mutluluğa ulaşacağı propagandası ile yapmaktadır.[163]

IŞİD'in uyguladığı stratejilerin yöntem bakımından diğer terör örgütlerinden ve El Kaide'den açık bir şekilde ayrıldığını da belirtmek

gerekir. El Kaide uygulamalarıyla devletleri istikrarsızlaştırmaya çalışırken IŞİD bir devlet kurma ideali taşımaktadır.[164] Ayrıca IŞİD'in sahip olduğu ekonomik kaynakları ve gelirleri açısından da güçlü olması, örgütün güçlü kalmasında ve eleman devşirmesinde önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır. IŞİD'in, profesyonel orduya sahip olması, devlet kurma hedefine yönelik para basmayı amaçlaması, önemli finans kaynaklarının kontrolünü elinde bulundurması (Sadece Musul Savaşı'ndan elde edilen ganimetin 313 milyon euro olduğu tahmin edilmektedir.) ve gelişmiş mühimmat ve silahlara sahip olması, örgütü bir dönem bağlı olduğu El Kaide'den ve diğer terör örgütlerinden farklı kılmaktadır.[165] Bu durum, IŞİD'i diğer terör örgütlerinden farklı kıldığı gibi aynı zamanda IŞİD'in çekiciliğini ve propagandalarının inanılırlığını ve etki gücünü de artırmaktadır.

3.5. IŞİD ile Mücadelede Kullanılan Propaganda Dili, Söylemi ve Uygulamaları

Küreselleşmeyle birlikte iletişim ve ulaşım ağlarının gelişmesi, dünya üzerindeki her devleti, dünyanın herhangi bir yerindeki terör örgütünün kolaylıkla açık hedefi konumuna getirmiştir. Son yarım asırda giderek yaygınlaşan ve uluslararası nitelik kazanmaya başlayan terör örgütlerinin, etkinlik kapasitelerinin artması ise terör örgütlerini, tüm dünyayı tehdit edebilecek düzeye ulaştırmıştır. Kendi coğrafyasında güvende olduğunu düşünen ABD'nin 11 Eylül 2001 yılında yaşadığı terör eylemi, devletlerin terörün doğrudan hedefi olabileceği gerçeğini somut olarak ortaya koymuş ve tüm dünya devletlerini güvenlik politikalarını yeniden gözden geçirmeye yöneltmiştir. Yakın zamanda IŞİD'in farklı ülkelerde ve birçok Avrupa ülkesinde gerçekleştirdiği terör eylemleri ise devletlerin küresel terörle mücadele konusunda çalışmalarına hız kazandırmıştır.

Küreselleşmenin etkileriyle eylem sahasını genişleten ve yürüttüğü propaganda stratejileriyle faaliyetlerini çeşitlendiren terör

örgütleriyle mücadelede devletlerin tek başlarına mücadelelerinin önemli olduğu ancak etkili ve kalıcı sonuçlar doğurmayacağı bir gerçektir. Terörle mücadelenin birliktelik ve süreklilik arz eden bir mücadele yöntemiyle uluslararası düzeyde sürdürülmesi gerekliliği ise bir zorunluluktur. Ayrıca terörizmin meydana getirdiği sonuçların küreselleşmeyle beraber tüm dünyayı etkileyebilecek düzeye ulaşması, terörün küreselleşmesiyle her devleti ve toplumu tehdit edebilecek düzeye gelmesi, terörle mücadelenin yönteminin belirlenmesinde dikkate alınmalıdır. Bu noktada mücadelenin "küresel terörle mücadele" yerine "*küresel terörle küresel mücadele*" anlayışı içerisinde yürütülmesi gerekliliğini vurgulamak gereklidir.

IŞİD ile mücadelede tek yönlü (askerî) bir mücadele stratejisinin benimsenmesi etkili sonuçlar ortaya koyamadığı gibi mevcut sorunların büyümesine de yol açmaktadır. ABD, IŞİD'in büyümesini durdurmak, yalnızlaştırmak ve örgütü zayıflatmak için "saldırgan çevreleme" (offensive containment) olarak adlandırılan bir taarruz stratejisi benimsemiştir. ABD'nin IŞİD'e karşı bu stratejisi, sistematik hava saldırıları, sahadaki güçleri destekleme, insani yardım ve uluslararası terörle mücadele faaliyetleri olmak üzeri dört başlıktan oluşmaktadır.[166] Ancak kapsayıcılıktan uzak olan bu mücadele stratejisinin IŞİD ile mücadelede yetersiz kaldığını belirtmek gereklidir.

IŞİD'in bölgesel ve küresel etkinliği ve yayılma tehlikesine karşı 2014 yılında ABD liderliğinde birçok ülke bir araya gelerek uluslararası ittifak kurmayı hedeflemişlerdir. Bu ittifaktaki önemli detaylardan biri ise bazı İslam ve Arap devletlerinin de ittifak içinde yer alması olmuştur. Böylelikle IŞİD'in küresel eylemlerinin ve hedeflerinin amacının Batı dünyası olmadığı, dolayısıyla da yaşanılan olayların Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında gerçekleşen bir çatışmanın yansıması olmadığını göstermesi açısından önemli bir yere sahiptir.[167]

IŞİD'in küresel düzeyde gerçekleştirdiği terör eylemleriyle birlikte ele geçirdiği bölgelerde uyguladığı sivil halkları cezalandırma,

kadın ve çocukları kaçırma ve köleleştirme, şiddet ve öldürme olayları gibi birçok suç işlemesi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyini harekete geçirmiş ve bu doğrultuda Konsey önemli kararlar almıştır. 2170 no.lu kararda, IŞİD'in terör eylemlerinin ve şiddet içeren aşırılıkçı ideolojisinin insan haklarını ihlal ettiğini belirterek kınamakta ve acil önlemler alınmasını vurgulamaktadır. Yine ilgili kararlarda yabancı terörist savaşçıların akışının (2178 nolu karar) ve finansmanına ilişkin olarak (2161 nolu karar) finans kaynaklarının kesilmesi ve ülkelerin finans akışlarının IŞİD'in yararına olmayacak şekilde kontrol edilmesi gerektiği belirtilmektedir.[168] Ancak bu kararlara rağmen, Birleşmiş Milletler Gözlem Ekibi tarafından hazırlanan 20 Ocak 2020 tarihli rapor, IŞİD ile sürdürülen mücadele neticesinde örgütün tamamen yok edilmediğine dair uyarılar yapmakta ve örgütün yeniden güçlenerek yeni saldırılar düzenleyebileceğine ilişkin veriler sunmaktadır.[169] IŞİD ile mücadelede ortaya konulacak mücadele stratejilerinin, çok yönlü ve çok daha kapsamlı bir mücadeleyi ihtiva etmesi gerekmektedir. Bu yönüyle ABD'nin mücadele stratejisinin ve BM kararlarının bataklıktaki sinekleri öldürmekten ileri gitmediğini söylemek mümkündür.

Terörle mücadele kapsamında, terör örgütlerinin farklı platformlarda yürüttüğü propaganda faaliyetlerinin önlenmesine ilişkin çalışmaların yakın zamanda başladığı söylenebilir. IŞİD ile mücadele sürecinde, Avrupa Birliği (AB) hem birlik seviyesinde hem de ulusal seviyelerde olmak üzere IŞİD'e karşı sanal ortamda çeşitli mücadele stratejileri yürütmektedir. Terör örgütleriyle mücadele kapsamında AB tarafından yürütülen bu çabalar, ulusal seviyede gerçekleştirilenlerle birbirini tamamlayıcı niteliktedir.[170] Bu kapsamda Fransa, 2014 yılında çıkardığı yasayla ulusal makamlara terör ve terörizme ilişkin tüm web sitelerini kapatma izni vermiştir. 2010 yılından itibaren İngiltere'de faaliyet göstermeye başlayan "Terörle Mücadele Sevk Birimi" de (Counter Terrorism Internet Referral Unit) aynı amacı taşımaktadır. Belçika'da İçişleri Bakanlığı bünyesinde "cihat karşıtı" propaganda sürdürmek

amaçlı mücadele birimleri kurulmuştur. Yine bu kapsamda birlik düzeyinde "Radikalleşme Farkındalık Ağı" (Radicalisation Awareness Network-RAN) kurulmuş ve sanal ortamda terör örgütlerinin propagandalarını engelleyerek toplumu koruyucu, önleyici faaliyetler yürütülmektedir.[171]

Bölge dışı aktörlerin yanı sıra IŞİD ile mücadelede yerel ve bölgesel aktörlerde önemli roller oynamaktadır. Suudi Arabistan, İran, Irak, Suriye Rejimi ve PYD/YPG gibi güçler farklı dönemler içerisinde IŞİD ile mücadele sürecine katkıda bulunmuşlardır. İran, Suriye rejimine ve Irak merkezî hükûmetine sağladığı operasyonel destekle IŞİD ile mücadelesini sürdürmektedir. IŞİD'in Şiileri hedefine alması ve Şiilere yönelik bölgede gerçekleştirdiği saldırılar, İran'ı Suriye'de ve Irak'ta Şii varlığını ve değerlerini korumaya yöneltmiş ve IŞİD tehdidine karşı mücadeleye sevk etmiştir.[172]

Bölgesel aktörlerden biri olan Suudi Arabistan'ın IŞİD ile mücadelesinin sebeplerinin ulusal ve bölgesel çıkarlarla birlikte ideolojik olduğu söylenebilir. IŞİD'in vahhabiliği kullanması ikili rekabeti artırken diğer taraftan IŞİD'in halifelik iddiasında bulunduğu topraklar içerisinde Suudi Arabistan topraklarını göstermesi ve IŞİD'in Suudi Arabistan'ı Haçlılarla ile iş birliği yaptığı gerekçesiyle Darül Harp olarak tanımlaması, Suudi Arabistan'ın uluslararası koalisyonlarla birlikte mücadele etme nedenlerini oluşturmaktadır. Örgütün ortaya çıktığı ve birçok bölgesini işgal ettiği Suriye ve Irak'ta IŞİD ile mücadele, uluslararası koalisyon ülkelerinin desteğiyle ABD ve Rusya çizgisinde gerçekleşmektedir. Benzer şekilde ABD'nin araçsal bakış açısıyla kara gücü olarak gördüğü PYD/YPG'nin de IŞİD ile mücadelesi bu çerçevede gelişmektedir.[173] Bu açıdan bölgesel aktörler, IŞİD ile olan mücadelelerini, kendi bölgesel çıkarlarına hizmet etmesi dâhilinde gerçekleştirmektedirler. Bölgesel aktörlerin, örgütün varlığını ortadan kaldırmaya yönelik köktenci bir mücadele yönteminden ziyade operasyonel müdahalelerle örgütü savuşturacak yüzeysel bir mücadele anlayışı geliştirdikleri görülmektedir.

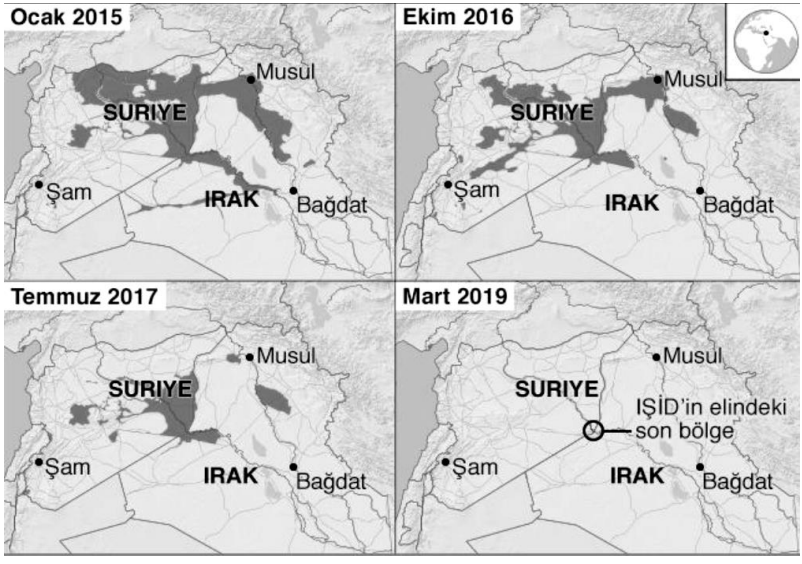

Resim 3.7. Irak ve Suriye'de IŞİD'in Hâkim Olduğu Bölgelerin Yıllara Göre Değişimi[174]

IŞİD ile mücadele sürecinde koalisyon birliklerinin (ABD, Rusya, İran ve Türkiye) operasyonel müdahaleleri, örgütün zayıflaması ve küçülmesinde etkili olmakta ancak örgütün varlığını ve sosyolojik, siyasal ve ekonomik meşruiyetini ortadan kaldıramamaktadır. Bu nedenle uluslararası koalisyonun operasyonlarından zarar gören örgüt, farklı bölgelere çekilerek veya farklı örgütlerle iş birliği içinde toplumsal destek kazanarak yeniden toparlanma süreci içine girmektedir. Bu bakımdan IŞİD'in koalisyon güçlerinden aldığı ağır darbeler sonrası Kuzey Afrika başta olmak üzere Afrika'nın ortalarına doğru yayılması, siyasi ve güvenlik zafiyetleri olan Afrika'da örgütün yeniden toparlanmak için fırsat aramasına neden olmuştur. Dolayısıyla IŞİD, Nijerya'da "Boko Haram" ve Somali'de "Eş Şebab" terör örgütleriyle ilişkilerini güçlendirerek ve onların biatlarını alarak etki alanını genişletmiştir.[175] Mücadele kapsamında yürütülen propaganda yöntemi ise askerî operasyonlar ve sonuçlarına ilişkin medyaya yansıyan haberlerden öteye geçememektedir. Örgütle mücadelenin haberler

aracılığıyla topluma yansıtılmasının sıklık düzeyi ise propagandanın etki düzeyi üzerinde oldukça önemlidir.

IŞİD ile mücadele sürecinde Türkiye'nin önemli girişimleri bulunmaktadır. IŞİD ile mücadele konusunda Türkiye'nin dikkatli hareket ettiği söylenebilir. Başlangıçta IŞİD'in gelişmesini bölgedeki Sünni ayaklanması olarak değerlendiren Türkiye, IŞİD'in genişleyerek bölgeyi tehdit etmesi ve insanlık dışı eylemlerde bulunması nedeniyle BM'nin aldığı kararlara uyarak koalisyona katılmıştır.[176]

Türkiye'nin NATO ülkesi olması, AB ülkeleri ve ABD ile stratejik iş birlikleri ve ilişkiler içinde olması nedenleriyle IŞİD, Türkiye'yi Batı dünyası içinde değerlendirmekte ve Türkiye'yi savaşılması gereken ülkeler arasında "Dar-ül Harp" alanı olarak görmektedir. Dolayısıyla Türkiye, IŞİD'in doğrudan terör saldırılarının hedefinde olan ülkelerden biri konumundadır. IŞİD, Türkiye'de 10'u canlı bomba, 7'si bombalı saldırı ve 4'ü silahlı saldırı olmak üzere toplam 21 eylem gerçekleştirmiş ve eylemler sonucu 315 kişi hayatını kaybetmiştir.[177] Türkiye ise IŞİD ile mücadele kapsamında ulusal ve uluslararası ölçekte mücadele stratejileri hayata geçirmiştir. Ulusal ölçekte IŞİD ile mücadelede terörü önleyici bir mücadele politikası izleyen Türkiye, uluslararası düzeyde IŞİD karşıtı koalisyona siyasi ve askerî destek vererek BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar ile başlatılan terörle mücadele eylem planı içinde aktif görevler almıştır.[178]

Türkiye, IŞİD ile mücadelesini askerî, siyasi ve ekonomik alanda önleyici müdahale politikaları içerisinde ulusal ve uluslararası düzeyde sürdürmektedir. IŞİD ile mücadele kapsamında Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak, karşı saldırıları bertaraf etmek, Suriye'den gelen insan göçünü engellemek ve IŞİD güçlerini yok etmek için 2016 yılında "Fırat Kalkanı Harekâtı" ve 2018 yılında "Zeytin Dalı Operasyonu" ile sınır dışı askerî operasyonlarda bulunmuştur.

Türkiye, ayrıca terör örgütlerinin sanal ortamda propagandalarını engellemek ve sanal ortamda organize suçlarla mücadele etmek için İçişleri Bakanlığına bağlı olarak Emniyet Genel Müdürlüğü

bünyesinde "Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı"nı kurmuştur. Ayrıca IŞİD'in dinî istismar etmesinin önüne geçmek, örgütün dinî tekeline alarak dinî metinleri çarpıtmasını engellemek ve bunun üzerinden yürütülen örgüt propagandalarına karşı toplumu bilgilendirmek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı "Dinî İstismar ve Tedhiş Hareketi DEAŞ" isimli rapor yayınlamıştır. Raporda örgütün dinî bilgi anlayışı, itikadi kavramlara bakışı, fıkhî kavramları nasıl çarpıttığı ve örgütten zarar görenler detaylı şekilde ele alınarak değerlendirilmiştir. Yine raporda IŞİD'in, şehitlik makamının itibarını zedelediğine, cihat anlayışını çarpıtarak kirlettiğine ve İslamı bedeni cezalara indirgeme yanlışlıklarına dikkat çekilmektedir.[179]

Uluslararası sistemde IŞİD ile mücadelede, propagandanın ön planda olduğu çok boyutlu bir mücadele stratejisi gerektirmektedir. Tek boyutlu ve yalnızca askerî güç odaklı bir mücadele stratejisinin, IŞİD'in çok yönlü yapısı ve etkili propaganda süreçleri karşısında etkisiz ve başarısız olacağı tarihî tecrübelerle sabittir. Bu bakımdan IŞİD ile mücadelenin propaganda sürecinde devletlerin, uluslararası yapıların ve medyanın önemli rolleri bulunmaktadır. Ayrıca mücadelede, IŞİD'in ortaya çıkışına neden olan siyasi, sosyal veya ekonomik istikrarsızlığı sonlandırmak, bölünmüş toplumsal yapının imar edilerek toplumsal konsensüsü sağlamak, IŞİD'in finansman kaynaklarını belirlemek ve ortadan kaldırmak, propaganda araçlarını ve yayınlarını etkisiz kılmak ve antipropaganda geliştirmek, örgütün lojistik ve eleman teminini (yabancı terörist savaşçılar) engellemek ve son olarak taktiksel askerî müdahaleler ile örgütün varlığına son vermek amaçlanmalıdır.

3.6. IŞİD'in Propaganda Uygulamaları ile IŞİD ile Mücadelede Kullanılan Propaganda Uygulamalarının Karşılaştırılması

Siyasal, sosyal ve ekonomik istikrarsızlıklar ve kaoslar nedeniyle Orta Doğu'da oluşan atmosferin, emperyal güçlerin işgalleri sonucu daha da kötüleşmesi, bölgede IŞİD'in ortaya çıkışına, yaşamını

sürdürülebilmesi için gerekli zemini oluşturmasına ve propagandaları aracılığıyla etkinliğini artırmasına neden olmuştur. Kendisini ezilmiş ve ötekileştirilmiş toplumsal kesimler adına hareket eden güç olarak gösteren IŞİD, özellikle ön plana çıkan "İslam Devleti" kurma propagandası ile bunu gerçekleştirme çabası içinde bulunmaktadır. Böylelikle davranışlarındaki ve eylemlerindeki hukuksuzluğu ve ahlaksızlığı haklı göstererek meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Örgüt, bunu etkin şekilde sürdürdüğü propaganda yöntemleri ile sağlamaktadır.

IŞİD ile mücadelede, örgütün ortaya çıkmasına neden olan sorunların ve örgütün sürekliliğine katkı sağlayan örgüt propaganda süreçlerinin göz ardı edildiği tek boyutlu (askerî güç, koalisyonlar) bir mücadele stratejisinin benimsenmesi, örgüte karşı verilen mücadeleyi sığ bırakmaktadır. Bu nedenle IŞİD ile mücadele de örgütün inşa edildiği sosyolojik ve psikolojik zeminin onarımı, örgütün propaganda yöntemlerinin analiz edilerek etkisinin kırılması için antipropaganda yöntemlerinin geliştirilmesi ve çok boyutlu bir mücadele stratejisinin ortaya konulması oldukça önemlidir.

IŞİD'in propagandasının temelini, örgütün ortaya çıktığı şartlar oluşturmaktadır. Afganistan'ın işgaliyle birlikte başlayan düşmana karşı "cihat" düşüncesi, daha sonra Irak'ın işgali ve Arap Baharı ile beraber Suriye İç Savaşı sırasında zirveye ulaşmıştır. Bölge toplumunun içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarsızlıktan ve emperyal güçlerin işgallerinden kurtuluş arayışı, cihat düşüncesiyle terör örgütleri üzerinde toplanmıştır. IŞİD ise konjonktürden yararlanarak bu kurtarıcı rolü üstlenmiş ve bu rol üzerinden propagandalarını sürdürmüştür. IŞİD'in bölge insanlarının ihtiyaç duyduğu gıda, sağlık, eğitim ve benzeri temel ihtiyaçlarını karşılaması, istikrarsızlıktan beslenen örgütün toplumsal kabulünü hızlandırmıştır. Bu açıdan örgüt, 2014 yılında İslam Devleti'ni ilan ettikten sonra, zekât, cizye ve sadaka gibi uygulamalarıyla kendi pratiklerini ortaya koymaya başlamış ve İslami vergi sistemini yürürlüğe sokmuştur. Elde ettiği finansal gelirler ile oluşturduğu sistem üzerinden maaş ödemelerini gerçekleştirmeye çalışan örgüt, Felluce kentini ele

geçirmesinin ardından bu kenti yerel hükûmetin küçük bir laboratuvarı hâline getirmiştir.[180] Dolayısıyla IŞİD gibi terör örgütlerinin ortaya çıkışlarının, meşruiyetlerinin ve gerçekleştirdiği terör eylemlerinin engellenerek önüne geçilmesi için, siyasal ve sosyoekonomik alanda yapılacak reformlarla toplumsal kesimlerin taleplerine yönelik iyileştirici adımların atılması gerekmektedir.[181] Salt askerî güç ve koalisyonlar yoluyla verilen mücadele stratejisi, bölgede çatışma ortamını sürdürmekte, bölgedeki mevcut ayrışmaları (mezhep, siyasi vd.) ve anlaşmazlıkları derinleştirmekte ve bölgede istikrarsızlıkların devam etmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla IŞİD'e karşı verilen terörle mücadele stratejisi içinde askerî güçle birlikte bölgenin kalkındırılması, radikal ayrışmaların azaltılması, bölge insanlarının ihtiyaçlarının karşılanması ve mevcut durumlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Dinler, tarih boyunca terör örgütlerinin istismar ettiği konuların en başında gelmiştir. Din ve inanç konusunda dinî öğretilerin çarpıtılması ve kutsal kitaplarda yer alan metinlerin farklı yorumlanarak istismar edilmesi ise terör örgütlerinin en sık başvurduğu tekniklerdir. Terör örgütleri, bu yolla düşüncelerini ve eylemlerini meşru kılacak ortamı hazırlamaya çalışmışlar ve dinî öğretiler üzerinden propagandalarını şekillendirmişlerdir. İnsanoğlunun yaşamını anlamlandırma çabası olan din, IŞİD tarafından sömürü aracı olarak kullanılmaktadır. Din temelli radikal terör örgütü IŞİD, tüm propaganda süreçlerini İslam dininin kavramlarını ve kurallarını istismar etmek suretiyle şekillendirmeye çalışmaktadır. Özellikle İslam Devleti propagandası yapan örgüt, "cihat" ve "şehitlik" kavramları üzerinden militanların motivasyonunu yükseltmeye ve örgüte katılım oluşturma çabası içindedir.

IŞİD'in İslam dinî üzerinden şekillendirdiği propaganda stratejileri ve eylemleri, İslam dininin öğretileriyle bağdaşmamakta ve İslamın terörizmle ilişkilendirilmesine neden olarak dünya kamuoyunun İslamı yanlış tanımasına neden olmaktadır. Bu noktada IŞİD'in İslam Devleti kurma idealini taşıyarak İslam dinini paravan olarak kullanması, eylemlerinde İslami sembollere ve bildirilere yer vermesi etkili

olmaktadır. Böylelikle örgüt, yapmış olduğu propagandalar ile dinî yanlış kaynaklardan öğrenen, kimliksel arayış içerisinde olan, bireysel veya içinde bulunduğu toplumda (aile, iş/arkadaş çevresi vb.) bunalımlar yaşayan ve bu nedenlerle kendini gerçekleştirmek isteyen bireylere sunduğu imkânlarla kolaylıkla ulaşabilmektedir. Bu noktada IŞİD ile mücadelede birçok devlet, örgütün medya aracılığıyla yaptığı propaganda süreçlerine karşı koyabilmek ve bireylerin örgüte katılımlarını engellemek için önleyici güvenlik tedbirleri almakta, sınır ve gümrük geçişlerinde ilave tedbirler uygulamaktadır.

Diğer taraftan terör örgütleri; konvansiyonel güçler ve ordular karşısında zayıf ve güçsüz aktörler olduklarını bildikleri için intihar saldırıları, araç bombalamaları, rehin almalar, suikastlar ve adam kaçırma gibi aşırı şiddet eylemlerine yönelmekte ve bu eylemleri kullanmaktan kaçınmamaktadırlar. Sembolik hedeflere yaptıkları terör eylemleriyle yalnızca toplumu ve siyasal alanı sindirmek amaçlanmamakta, ayrıca eylemlerinde kullandığı semboller ve söylemlerle örgüt sempatizanlığı oluşturmak adına destekçiler oluşturmayı hedeflemektedirler.[182] Örgütün propagandalarında yoğun olarak kullanılan semboller ve ifadeler örgütün bayrağında da kendini göstermektedir. Bayrakta siyah zemin üzerine Arapça harflerle yazılmış olan kelime-i tevhit "La ilahe illallah" (Allah'tan başka ilah yoktur.) yazısı ve yazının altındaki beyaz dairede Hz. Peygamber'in mührü "Muhammed Resulullah" (Allah'ın elçisi Muhammed) yer almaktadır. Bu açıdan örgüt, bayraktaki yazılarla peygamber mührüne ve siyah bayrak seçimiyle peygamber sancağına gönderme yaparak propagandasını etkili kılmayı amaçlamaktadır.

Örgüt propagandalarının temelini, geçmişte olduğu gibi Müslümanların ihtişamlı günlerine geri dönmesi için işgalci batılı güçlerden (kafir, düşman, öteki) kurtulması gerektiği düşüncesi oluşturmaktadır. Selefi düşüncesinin izlerini taşıyan bu yaklaşım çerçevesinde örgüt, peygamber ve dört halife dönemi uygulamalarını örnek alarak yeniden halifeliği kendi bünyesi altında toplamaya çalışmaktadır. Bu düşünce hem örgütün meşruiyetine zemin oluşturmakta hem de örgüte eleman devşirme (kazanma) sürecinde de etkili olmaktadır.

Örgütün etkili dinî propagandalarına karşı mücadelede devletlerin mezhep temelli yaklaşımları, çözüm yerine mevcut sorunları daha fazla derinleştirmekte ve IŞİD'in mezhepsel ayrışmalardan yararlanmasına neden olmaktadır. IŞİD'in ortaya çıkmasında da etkili olan mezhepsel ayrışmalar, siyasal alandaki ayrışmalara ve çatışmalara neden olarak siyasal istikrarsızlıklara ve sosyal huzursuzluğa yol açmaktadır. Ayrıca bölgenin emperyalist işgalci güçler tarafından işgal edilmesiyle birlikte istikrarsızlığın artmasına neden olmakta, IŞİD'in izlediği propaganda stratejileri ise bölgede dinî ve etnik kimlikleri daha da kemikleştirerek terörün, şiddetin ve çatışmanın aracı hâline dönüştürmektedir.[183] Böylelikle işgal güçleri ve terör örgütleri, bölgede Sünni-Şii ekseni üzerinden ikiye bölünmüş bir çatışma alanının varlığının sürekliliğini meydana getirmektedirler.

Terörizmle mücadelede aşırı tepki verme durumu da en az tepkisizlik kadar tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. Örgütün terör eylemlerine karşı devletlerin temel stratejisi karşı eylemde bulunmaktır. Ancak bu eylemin şiddeti orantısız bir şekilde aşırıya ulaştığı zaman terör örgütü toplumsal yapı içerisinde yeni destekçiler bulabilmektedir. Diğer taraftan terör örgütünün eylemleri karşısında devletlerin gerekli müdahaleleri yapamaması durumunda, terör eylemlerine maruz kalan toplum korku içerisinde güvenlik arayışına girmekte ve kendi güvenliklerini terör örgütünün sağlayabileceğine olan inançları artmaktadır. Bu nedenle terörle mücadelenin hedefini terör örgütleri, kapsamını ise toplumsal yapının inşa edilmesi süreçleri oluşturmalıdır.

IŞİD ile mücadelede örgütün varlığına meşruiyet kazandıran ve dinamizm katan örgüt propaganda süreçlerine karşı antipropaganda süreçlerinin işletilmesi, IŞİD ile mücadelenin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Kanserli bir organdaki kanser hücresinin büyümesini ve ilerlemesini durdurmaya yönelik tedavilerin nihai olmaması gibi IŞİD ile mücadelede örgütün ortaya çıkışını, büyümesini ve yayılmasını önlemeye yönelik olan salt askerî güçle zayıflatmaya yönelik mücadeleler de kesin sonuçlar vermemektedir. Örgütle mücadelede yürütülen askerî operasyonlar tek başına kısa vadede

olumlu sonuçlar sağlasa da uzun vadede birçok yeni örgütün de ortaya çıkmasıyla durumu içinden çıkılamaz bir hâle dönüştürmektedir. Bu nedenle IŞİD ile mücadele, askerî güç yöntemleriyle birlikte örgütü var ederek besleyen ve meşruiyet sağlayan sosyolojik, siyasal ve ekonomik zeminlerin onarımı, yeniden inşası ve bu zemin üzerinden oluşturulan örgüt propagandalarına karşı antipropaganda süreçlerini içermelidir. Dolayısıyla mücadelede devletlerin, uluslararası yapıların ve medyanın da içinde bulunduğu "küresel ölçekli çok boyutlu" bir mücadele stratejisi benimsenmelidir.

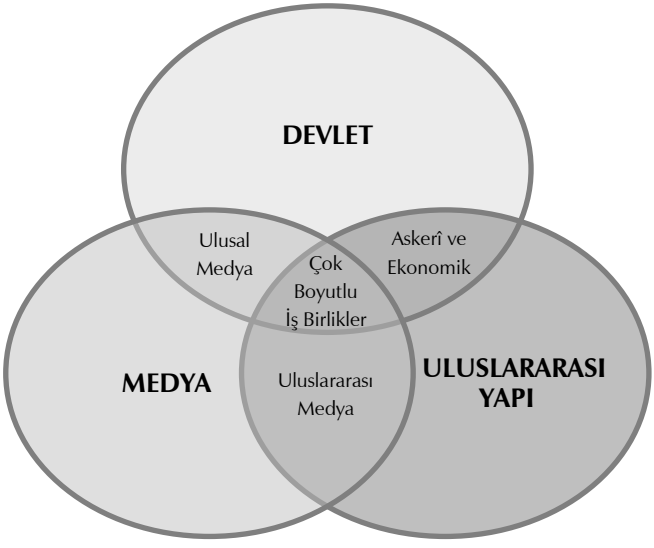

Şekil 3.8. IŞİD ile Çok Boyutlu Mücadelede Etkili Aktörler ve İlişkiler

Devletler, ulusal ve bölgesel çıkarlarını korumak amacıyla terör örgütleriyle mücadelelerini kesintisiz olarak sürdürmektedirler. IŞİD ile mücadelede de devletler, askerî ve taktiksel operasyonlar ile çıkarlarını korumaya yönelik müdahalelerde bulunmakta ve örgütün ortaya çıkmasına neden olan sosyolojik, siyasal ve ekonomik saikler göz ardı edilmektedir. Bu açıdan devletlerin IŞİD ile mücadelesi tek boyutluluğun ötesine geçememekte ve çok boyutlu bir etkinlik sahasına sahip örgüt ile mücadele akim kalmaktadır. IŞİD ile mücadelede

devletler, sahip oldukları medya kanalları aracılığıyla örgüt propagandası karşısında antipropaganda faaliyetleri yürütürken aynı zamanda uluslararası yapılarla birlikte askerî ve ekonomik mücadelesini sahada sürdürmelidirler. Örgütün beslendiği siyasi, sosyal, ekonomik ve psikolojik zeminin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak bölgesel, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, dernekler, şirketler, yardım kuruluşları ve diğer aktörlerle iş birlikleri geliştirilerek bölgeye insani yardımlar sağlanmalıdır. Bölgenin kalkınmasına yönelik sosyal ve ekonomik sorunları ortadan kaldıracak projeler geliştirilerek bölgeden göç etmek zorunda kalan toplum kesimlerinin geri dönüşü sağlanabilir ve böylelikle toplumsal düzen yeniden inşa edilebilir.

IŞİD ile mücadelede uluslararası yapıların devletlerle gerçekleştireceği askerî ve ekonomik ittifaklar, IŞİD'in operasyonel kabiliyetinin, lojistik ve finansal desteğinin engellenmesi adına önemli girişimlerdir. Ancak mücadelenin farklı zamanlarda devletlerin çıkarlarına göre şekillenmesi mücadeleyi kesintiye uğratmaktadır. Bu nedenle IŞİD ile mücadele konusunda belirlenen stratejilerin sürekliliği ve politika üstü bir anlayışla uygulanması gerekmektedir. Bu noktada, terörle mücadelenin "küresel ve kurumsal" düzeyde stratejilerle yürütülmesinde uluslararası yapıların etkinliği önemli bir yere sahiptir. Çünkü demokrasi ve insan haklarından uzak bir anlayışa sahip, hukuk tanımayan terör örgütleri ile mücadelede, hukuk ve insan hakları çerçevesinde mücadele vermek oldukça zordur. Diğer taraftan ise devletleri bağlayan uluslararası sistemin politik kuralları, bu asimetrik mücadele alanı içerisinde devletlerin terör örgütleriyle mücadelesinin gücünü kırabilmektedir. Bu açıdan uluslararası sistemin koyduğu sınırlar, devletlerin terörle mücadele süreçlerinin kapsamını ve etkinliğini zayıflatabilmektedir. Bu nedenle terörizm ve terörle mücadelede devletlerin ortak hareket edebilecekleri uluslararası kurallar üzerinde konsensüs sağlanması, mücadelenin sonuçları açısından oldukça önemli olacaktır.

Kitle iletişim araçlarının ve internetin gelişimiyle birlikte medyanın çok kısa zamanda çok geniş kitlelere ulaşabilmesi ve

medya içeriklerinin kolayca hazırlanması, hedef kitlelerin doğrudan seçilebilmesi, siyasi otoriteler tarafından kontrolünün zor olması ve bunları oldukça düşük maliyetlerle gerçekleştirmesi gibi nedenler medyayı, terör örgütlerinin önemli propaganda aracı konumuna getirmiştir. Bu açıdan IŞİD'in propaganda süreçlerine karşı antipropaganda faaliyetlerinin yürütülmesinde medya ve medya araçlarının kontrolü önemli bir yere sahiptir. IŞİD tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerinin uluslararası sistemde medya aracılığıyla aktarılması "şiddetin sofistikasyonunu, şiddetin yüceltilmesi"ni sağlamakta ve örgütün güçlü görünmesine katkı sağlayarak örgütün eleman kazanma sürecine hizmet edebilmektedir.[184]

Terörizm ulaşmak istediği sonuçlara fiziki veya maddi kayıpların ötesinde hedef kitle içinde meydana getirmek istediği illüzyonlarla ve psikolojik tahribatla varmak istemektedir.[185] Terör örgütleri siyasi, dinî ve ideolojik hedeflere ulaşmak için şiddet ve baskıyla eylemlerini geniş alanlara yayarak bireylerde ve toplumlarda korku ortamı yaratmayı amaçlaması ve bunları medya aracılığıyla yaptığı propaganda süreçleriyle yönetmesi, terör örgütlerinin aynı zamanda propaganda aracılığıyla psikolojik bir savaş sürdürdüğünü de ortaya koymaktadır.

Medya, yalnızca terör örgütlerinin eylemlerini ve amaçlarını topluma iletmek için değil, bilgi kirliliği oluşturmak ve aldatma amaçlı olarak dezenformasyon ve manipülasyon faaliyetleri için de terör örgütleri tarafından kullanılmaktadır. Medya, bilgilendirme görevini yaparken istemeden de olsa terör örgütünün bu amaçlarını gerçekleştirmesine hizmet edebilmektedir. Böylelikle terör örgütleri, kendilerini olduklarından daha güçlü ve büyük görünmelerini sağlayacak platformlara ulaşmaktadırlar.[186] IŞİD, terör eylemleriyle politik hedeflerini şiddet aracılığıyla gerçekleştirirken aynı zamanda bölge toplumlarını ve dünya kamuoyunu psikolojik olarak etkilemeyi, korku ve panik atmosferi oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla medyayı propagandalarını yapmak için etkili bir araç olarak kullanmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan medya da özellikle haber kanallarının reyting amaçlı bilinçsiz şekilde yaptığı yayınlarla, terörün

korku propagandasını ve birey ve toplum psikolojisi üzerinde meydana getirdiği tahribatı gönüllü olarak servis ederek oluşan tahribatı daha fazla derinleştirmektedir.

Terör örgütleri açısından örgütün terör propagandalarını sürdürmek hayati öneme sahiptir. Bu nedenle de geniş kitlelere ulaşmak ve tanınmak amacıyla medyayı ve medya araçlarını etkili şekilde kullanarak istismar etmektedirler. IŞİD terör örgütü, küresel düzeyde medya ve medya araçlarını en etkili ve aktif şekilde kullanabilen örgütlerin en başında gelmektedir. Dolayısıyla medya ve sosyal medya üzerinde etkin şekilde faaliyet yürüten IŞİD'e karşı mücadelede ulusal ve uluslararası medyanın iş birliği içerisinde koordineli ve bilinçli şekilde hareket etmesi gerekmektedir.

Terör örgütlerinin medya ve medya araçlarıyla yaptığı propagandaları olmaksızın yalnızca gerçekleştirdikleri eylemleriyle amaçlarına ve hedeflerine tam anlamıyla ulaşamayacağı söylenebilir. Bu açıdan örgütün medya üzerinden gerçekleştirdiği propagandalarının önüne geçebilmek için örgüt propaganda kanalları ve araçlarının engellenerek yayından kaldırılması ve eş zamanlı olarak antipropaganda faaliyetleri yürütülmelidir. Ayrıca dünya toplumların sağlıklı bir şekilde bilgilendirilmesi için de birçok farklı dilde sosyal medya hesapları ve web siteleri oluşturulmalıdır. Antipropaganda faaliyetleri, örgütün yaptığı propagandaların yanlışlığını ortaya koyarak ispatlayıcı ve ikna edici nitelikte olmalıdır. Üretilecek antipropaganda içerikleriyle doğrular ortaya konularak örgüt propagandalarının içeriğinin güvenilirliği zayıflatılarak değersizleştirilmelidir.

Ayrıca örgütün kendi medya araçları dışında ulusal ve uluslararası medyada yer verilen haberlerde ve yayınlarda yapılan yanlışlıklar da örgütün propaganda sürecine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle kamuoyunun bilgilendirilmesi sürecinde önemli bir yere sahip olan haber kanallarında terör örgütlerinin veya teröristlerin isimlerinin çok az ifade edilmesi gereklidir. Çünkü sürekli tekrar eden örgüt ve eleman isimlerinin bir süre sonra artık normalleşmeye başlaması, örgütün ve eylemlerinin toplum tarafından kanıksanmasına neden

olmaktadır. Diğer taraftan terör örgütü lideri veya elemanlarıyla yapılan görüşmelerin basın aracılığıyla kamuoyuna yansıtılmaması gerekmektedir. Bu durum, toplum içerisinde terör örgütü ve üyelerinin güçlü bir profil edinmelerine neden olabilmektedir. Ayrıca terör örgütünün gerçekleştirdiği kanlı eylemler sonrası medyada yaralı veya ölü insanların görüntülerine ve sayısına ilişkin verilerin kamuoyunda infial ve korku yaratmayacak şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu açıdan medya ve medya kurullarının habercilik anlayışı, kamuoyunun olaylara karşı yaklaşımında ve örgütün imajı üzerinde belirleyici olabilmektedir.

Terörizmle mücadelede önemli bir eksiklik olan terminoloji sorunu çözülerek terör ve teröre ilişkin unsurlar üzerinde kavram birliğinin oluşturulması gerekmektedir. Yabancı kaynaklarda "Islamic State of Iraq and Al-Sham" (ISIS), Dawlat Al-Islamiyah f'al-Iraq Wa Belaad Al-Sham (DAESH), "Devlet'ul Islamiyye fi'l Irak ve'ş Şam" (DA'İŞ), "Islamic State of Iraq and Levant" (ISIL), "Al-Quaide of Iraq" (AQI), "Islamic State" (IS) olarak belirtilen ve Türkçe kaynaklarda Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak isimlendirilen terör örgütünün farklı dillerde birbirinden farklı isimlendirilmesi, örgütün tanımlanması zorluğunu beraberinde getirmektedir.

IŞİD terör örgütünün dünya çapında farklı kısaltmalar kullanılarak ifade edilmesi örgütün propaganda sürecine olumlu katkılar sağlamaktadır. Örgütün farklı isimlerle tanımlanması, örgütün mevcut kapasitesi ve durumunun anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bu durum, ayrıca örgütün mevcut yapısının, kapasitesinin ve gücünün olduğundan çok daha büyük algılanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda IŞİD terör örgütünün medyada farklı kavramlarla ifade edilmesi IŞİD'e karşı verilen küresel mücadelede propaganda faaliyetlerinin etkisini zayıflatmaktadır. Ayrıca birden fazla kavramla yapılan adlandırmalar, soyut nesnelerin zihinde daha fazla somutlaştırılmasına neden olmaktadır. Bu durum, kavram karmaşasına yol açarak toplum zihninin bulanıklaşmasına neden olmaktadır.

Türkiye ve Batı'da zaman içerisinde örgüt, farklı isimler ile anılmaya başlamıştır. Ancak Türkiye hükûmeti, Ekim 2014'ten

itibaren IŞİD'in bir terör örgütü olduğunu, örgütün ideolojisinin ve eylemlerinin İslamla ve İslam Devleti'yle bağdaştırılamayacağını belirtmiş, IŞİD yerine örgütün Arapça ismi olan DEAŞ "Dawlat Al-Islamiyah f'al-Iraq Wa Belaad Al-Sham" (DAESH) kavramını kullanmaya başlamıştır.

3.7. Değerlendirme ve Sonuç

Küresel çapta gerçekleştirdiği eylemlerle ve kendisinden olmayan insanları "kafir" olarak nitelendirmek yoluyla ötekileştiren, korkutma ve öldürmeye endeksli yapısıyla tüm dünyanın dikkatini üzerinde toplamayı başaran IŞİD ile mücadele sürecinde, örgütün ortaya çıkış nedenlerinin belirlenmesi, yapısının tanımlanması, propaganda sahasının ve araçlarının anlaşılması örgütle mücadele sürecinde büyük önem arz etmektedir.

Bölgesel ve küresel düzeyde ideolojik amaçlarını gerçekleştirmek isteyen IŞİD, yoğun ve etkili bir propaganda süreci yürütmekte ve bu doğrultuda geleneksel ve yeni medya araçlarını aktif şekilde kullanmaktadır. Propaganda sürecinde "cihat", "şehitlik", "halifelik" ve "İslam Devleti" gibi kavramsal araçlarla eylemlerine meşruluk ve propagandalarına etkililik kazandıran örgüt, bu sayede dünya kamuoyunun dikkatini üzerine toplayabilmekte ve varlığını sürdürebilmektedir. Örgüt, özellikle kullandığı başarılı propaganda teknikleriyle dinî motifli terör örgütünden çok iletişim kapasitesi yüksek bir yapı olarak hareket etmektedir. Bu yönüyle IŞİD'i yalnızca terör eylemlerinde bulunan bir terör örgütü olarak ele almak yerine, toplumsal yapıyı analiz etme kabiliyeti yüksek, etkili iletişim kurabilen, sosyolojik ve psikolojik altyapısını etkin propaganda süreçleriyle sürekli kılabilen çok yönlü bir terör örgütü olarak değerlendirmek gereklidir.

IŞİD'i meydana getiren en önemli süreçlerden biri, işgal devletlerinin bölgeyi işgal etmesiyle başlayan ve mevcut istikrarsızlık zeminlerinin genişlemesiyle toplumsal ayrışmaların derinleşmesinin meydana getirdiği çatışma ortamıdır. IŞİD, Suriye ve Irak gibi

merkezî otoritenin zayıfladığı bir coğrafyada alan kazanarak dengelere etki edecek bir potansiyele sahip bir örgüt konumundadır. Suriye ve Irak'taki otorite boşluğu ve istikrarsızlık devam ettikçe ve toplumsal yapı içerisindeki ayrışmaların (Sünni-Şii) derinleşmesi mevcudiyetini korudukça, IŞİD ve benzeri terör örgütlerinin varlığını devam ettirmesi de muhtemeldir. IŞİD'in gücü ve başarısı, kendi eylem ve propagandalarıyla birlikte bölgede çökmüş durumda olan kurumsal yapıların (devletlerin) etkisizliği nedeniyledir. Bu açıdan IŞİD'in bölgesel ve küresel etkinliği sağlam temeller üzerinde değil, zayıf (düşkün) devletlerin ve kurumların enkazlarının oluşturduğu siyasi, sosyal ve ekonomik molozlar üzerinde yükselmiştir. Bu durum, IŞİD'in yönetim stratejisini uygulaması ve askerî genişlemesini sürdürmesi için elverişli ortamın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Ancak büyük oranda önemli finansal kaynaklara da sahip olan örgütün esas değerli varlığını, küresel çapta uyguladığı etkili propagandaları ve oluşturduğu imajı meydana getirmektedir.

IŞİD, bölgesel ve küresel ölçekte gerçekleştirdiği eylemlerini meşrulaştırma sürecinde ciddi zorluklarla karşılaşmamaktadır. Örgüt hem gerçekleştirdiği eylemlerine meşruluk sağlamak hem de örgüte dünya genelinden eleman devşirmek için Kur'an-ı Kerim'den aldığı ayetleri bağlamından koparark kullanmakta, dinî metinleri kendisine ve eylemlerine referans olarak almaktadır. Örgüt, selefi düşünceden hareketle eylemlerindeki şiddeti tekfir/düşmanlaştırma/ötekileştirme yoluyla meşrulaştırma çabası içindedir. Bu açıdan uyguladıkları şiddeti dinî metinler (ayetler) ile meşrulaştırmaya çalışmakta ve dine aykırı olarak görmemektedirler. Ayrıca örgütün beslendiği toplumsal zemindeki ayrışmalar, siyasi dışlanmalar ve baskılar, örgütün şiddet kullanımını kolaylaştırmaktadır. Toplum içerisinde dışlanan ve kimlik arayışı içerisinde olan bireylerin ve alternatifsiz kalan kesimlerin, özellikle Maliki'nin politikaları sonrası dışlanan Sünni askerlerin, radikalleşerek şiddete eğilimli yapıları, örgütün meşruiyetine katkı sağlamaktadır. Kendini gerçekleştirmek isteyen, radikalleşen ve intikam alma

duygusuyla hareket eden bireylerden hızla kabul gören örgüt, etkili propagandaları aracılığıyla dünyanın her yerinden eleman devşirmiştir.

Terör örgütlerinin genel olarak yapılanmalarına ve eylemlerine bakıldığı zaman ideolojik ve düşünsel altyapıya sahip oldukları ve eylemsel hareketlerini bu doğrultuda gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu bakımdan terörizm ve terör örgütlerine karşı yürütülecek mücadelede sert güç tedbirlerinin alınmasına ve sıcak çatışmaların gerçekleştirilmesine ek olarak örgütün düşünsel ve ideolojik altyapısını yok etmeye yönelik yumuşak güç ve akıllı güç uygulamalarını da içeren yeni bir politika konseptinin siyasi, sosyal, kültürel, ideolojik ve düşünsel zeminde oluşturulması gerekmektedir. Bu mücadele sürecinin en etkili aktörünü ise anti-propaganda uygulamaları oluşturmaktadır.

Terör örgütlerinin iletişim araçları ve medya olmaksızın gerçekleştirdikleri eylemlerinde amaçlarına ve hedeflerine tam anlamıyla ulaşamayacağı söylenebilir. Bu bakımdan terör örgütleri, kendileri için yaşamsal öneme sahip olarak gördükleri iletişim araçları veya kanallarını aktif olarak kullanma gayreti içindedirler. IŞİD'i güçlü kılan en önemli faktörün başında örgütün propaganda faaliyetleri gelmektedir. Bu nedenle IŞİD ile mücadele kapsamında uluslararası sistem içerisinde askerî koalisyon ve ittifaklar da olduğu gibi uluslararası, ulusal ve medya aktörlerinin iş birliği içinde birlikte hareket etmesi antipropaganda sürecinin etkinliği ve verimliliği için oldukça önemlidir.

Küreselleşmeyle birlikte çeşitlenen iletişim ve ulaşım ağları ve artan enformasyon hızı, terörün yalnızca bir bölgeye özgü sorun olarak değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu açıdan küreselleşen terör karşısında, küresel mücadele anlayışı benimsenerek küresel terörle küresel mücadele stratejileri benimsenmelidir. Etkili propagandalarıyla her yaşa ve her gruba hitap edebilme özelliği gösteren IŞİD ile mücadelede çok boyutlu küresel mücadele stratejileri belirlenmelidir. Bu mücadelenin önemli ayaklarından birini

ise örgütün de etkin şekilde kullandığı ve örgüt propagandasını etkili şekilde yürüttüğü medya araçları oluşturmaktadır. Medyayı ve medya araçlarını profesyonel şekilde kullanan örgütün propaganda faaliyetleri karşısında yürütülecek antipropaganda faaliyetlerinin etkililiği, küresel mücadele kapsamında devletler, uluslararası yapılar ve medyanın da dâhil olduğu üçlü yapının iş birliği içeresinde sürdüreceği çok boyutlu mücadeleye bağlıdır.

IŞİD ile mücadelede sert güç unsurlarının (askerî müdahale, operasyonlar) kullanımı oldukça önemlidir. Operasyonel olarak sahada örgütle sıcak çatışmalar ile mücadele ederek örgüte ait envanterlerin (militan, araç, silah vb.) yok edilmesi, örgütün maddi zararlar verilmesi yoluyla zayıflatılması sürecinde vazgeçilemez bir stratejidir. Ancak terörizmle mücadelede aşırı tepki verme durumu da en az tepkisizlik kadar tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. Örgütün terör eylemlerine karşı devletlerin temel stratejisi askerî güçlerle karşı eylemde bulunmaktır. Ancak bu eylemin şiddeti orantısız bir şekilde aşırıya ulaştığı zaman terör örgütü toplumsal yapı içerisinde yeni destekçiler bulabilmekte ve maddi kazanımlar elde edebilmektedirler. Diğer taraftan terör örgütünün eylemleri karşısında devletlerin gerekli müdahaleleri yap(a)maması durumunda, terör eylemlerine maruz kalan toplum korku içerisinde güvenlik arayışına girmekte ve kendi güvenliklerini terör örgütünün sağlayabileceğine olan inançları artmaktadır. Bu durum, örgütün yeni eleman kazanım sürecine katkı sağlayarak örgütün ömrünün uzamasına ve aynı zamanda örgütün propagandalarının etki düzeyinin yükselmesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda özel bir jeopolitik konuma sahip olan Türkiye, sınırları içerisinde ve dışarısında etnik temelli (PKK/PYD) terör örgütleriyle mücadele ettiği gibi IŞİD, FETÖ, El Kaide gibi dinî istismar eden terör örgütleriyle de mücadele etmektedir. Dini, illegal faaliyetlerinde paravan olarak kullanan ve eylemlerine meşruluk zemini oluşturmaya çalışan terör örgütleriyle ve onların propaganda yöntemleriyle mücadelede terör örgütünün ortaya çıktığı zeminin analiz edilerek onarımının sağlanması, örgütün eleman

temininin önlenmesi ve bu zemin üzerinden örgütün inşa ettiği propaganda faaliyetlerine karşı antipropaganda süreçlerinin sert güç unsurlarıyla birlikte eş zamanlı olarak kullanılması oldukça önemlidir.

Bölgenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısı nedeniyle kırılgan hâle gelmiş yapısı göz önüne alındığında siyasal ve sosyal sorunların neden olduğu toplumsal ayrışmalar ve Sünni-Şii temelli bölünmeler yaşanan sorunların kaynağını teşkil etmektedir. Bu sorunlar ise IŞİD gibi terör örgütlerinin türeyeceği, besleneceği ve propagandalarını etkili şekilde sürdüreceği alanları meydana getirmektedir. Dolayısıyla bölgenin siyasal, sosyal, etnik ve dinî yapısı iyi analiz edilerek toplumsal yapıda radikalleşmeye ve şiddete dönüşebilecek alanların ve düşüncelerin törpülenerek mutedil bir ortamın oluşturulması gerekmektedir. Bu ise tüm toplum kesimlerinin siyasi, sosyal ve ekonomik talep ve isteklerinin karşılık bulacağı bir sistemin inşasıyla ve radikalleşmeye engel olacak demokratik değerlerin işletilmesiyle mümkün olacaktır.

IŞİD ve diğer tüm terör örgütleriyle mücadelede yürütülecek stratejinin ve karşı propagandanın yöntemini, örgütün ortaya çıkış nedenlerinin iyi analiz edilmesi belirleyecektir. Bu noktada örgütün ortaya çıkış nedeninin ve beslendiği kaynaklarının bilinmesi, terör örgütleriyle mücadeleyi başarılı kılacak formüldür. Diğer taraftan IŞİD ve benzeri terör örgütlerine karşı bugüne kadar verilen yüzeysel mücadelelerin nihai sonuca ulaşamaması bunun somut örneğidir. Çünkü IŞİD gibi diğer terör örgütlerinin ortaya çıkışları birer sebep değil, sonuçtur. Bu nedenle terör örgütleriyle mücadele noktasında örgütlerin varlığına katkı sağlayan propaganda süreçleri üzerinden derinlemesine analiz çalışmaları yapılarak mücadele yöntemi etkili kılınabilir. Bataklığı kurutmaya yönelik müdahaleler ile örgütü meydana getiren sebepler ortadan kaldırılabilir. Ayrıca örgütün varlığını sürdürmesine katkı sağlayan propagandalarına karşı terörle mücadelede antipropaganda yöntemlerinin etkili kullanımı, örgütün varlık nedenlerini ve meşruiyet zeminlerini ortadan kaldıracak ve nihai sonuca katkı sağlayacaktır.

Son olarak bugün ne yazık ki dünya kamuoyunda küresel terörün aktörleri denildiği zaman, kendilerini İslam diniyle ilişkilendirmiş terör örgütleri akıllara gelmektedir ve tüm sorunların faturası İslam dinine kesilmektedir. İslam dinini tanımayan ve terör örgütleri aracılığıyla yanlış tanımak zorunda kalan dünya kamuoyu, özellikle Batı, İslam dünyasına ilişkin olumsuz düşünceler ve davranışlar geliştirmektedir. Batı'nın kendi sosyoekonomik sorunlarıyla da birleşen bu düşünceler, Batı'da İslamofobinin doğması neden olurken Batı'nın gerçekleştireceği müdahalelere de gerekçeler oluşturmaktadır. Kısır bir döngü hâline gelen bu süreç, terör örgütleri aracılığıyla sürekli olarak yeniden yaratılmakta ve mevcut sorunların daha fazla derinleşmesine neden olmaktadır. Örgüt ve örgüt propagandası bağlamından uzaklaşmadan, terör örgütleri aracılığıyla ortaya çıkan sorunların nedenlerini, işgallerin tetiklediği sorunların meydana getirdiği unutulmamalı ve yeni dönem savaş stratejilerinin ise "vekalet savaşları" üzerinden şekillendirildiği de gözden kaçırılmamalıdır.

Son Notlar

1 "Medeniyetler Çatışması" kuramı, ülkeler arasında yaşanan çatışmaların ve savaşların nedeninin politik ve ekonomik olmaktan çok kültürel ve medeniyete ilişkin olduğunu açıklayan kuramdır. Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington tarafından ortaya konulmuştur.

2 İbn Haldun, Mukaddime, Dergâh Yayınları, 17. Baskı, 2018.

3 "Düşkün Devlet" veya "Zayıf Devlet" sınırları içerisinde meşru gücü tekeline alarak iç düzeni sağlamaktan ve siyasi otoriteyi kurmaktan yoksun devletlerdir. Siyasi, sosyal, ekonomik ve hukuk sistemlerin çöktüğü, iç savaş ve kaos nedeniyle iç ve dış bağımsızlığını yitirmiş yapılardır.

4 Kirdar, M. (2011). Al Qaeda in Iraq. *Center for Strategic and International Studies*, ss. 1-15. s. 2.

5 Acun, C. (2014). Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). *SETA Perspektif* (53), s. 1.

6 Abubaker, S. (2019). Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD. *Lectio Socialis, 3*(2), s. 141.

[7] Kirdar, M. Al Qaeda in Iraq, s. 3.

[8] "İtikadî konularda Kur'an ve Sünnet'in lafzına bağlı olan ve te'vili kabul etmeyen ekol". (Detaylı bilgi için bkz. "Selefiyye" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 36, s. 399-402).

[9] "Nefisle mücadele, İslâm'ı tebliğ ve düşmanla savaşma anlamında kullanılan terim". (Detaylı bilgi için bkz. "Cihad" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 7, s. 527-534).

[10] Şenol, D., Erdem, S. ve Erdem, E. (2016). IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26*(2), s. 279.

[11] Saymaz, İ. (2017). *Türkiye'de IŞİD - Örgütlenmesi ve Eylemleri.* İstanbul: İletişim Yayınları. s. 37.

[12] Okumuş, E. (2014). *Orta Doğu ve IŞİD Gerçeği.* Ankara: Siyah Beyaz Yayıncılık. s. 115.

[13] Hashim, A. (2014). The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate. *Middle East Policy Council, 21*(4), s. 69.

[14] Okumuş, *Orta Doğu ve IŞİD Gerçeği.* s. 116.

[15] Gürler, R. ve Özdemir, Ö. (2014). El Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD. *Türkiye Orta Doğu Çalışmaları Dergisi, 1*(1), s. 117.

[16] Gürler ve Özdemir, age., s. 117.

[17] Bilge Adamlar Kurulu Raporu. (2015). *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* Ankara: BİLGESAM. s. 17.

[18] Gürler ve Özdemir, El Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD. s. 118.

[19] Acun, Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). s. 2.

[20] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s. 17.

[21] Weiss, M. ve Hassan, H. (2016). *IŞİD Terör Ordusunun İç Yüzü.* (E. Kayhan, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları. s. 65-66.

[22] Hatahet, S. (2015). *Suriye'de "IŞİD".* Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM). s. 2.

[23] Erdoğan, Ş. ve Deligöz, E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği. *Savunma Bilimleri Dergisi, 14*(1), s. 8.

[24] Kurt, S. (2019). Irak ve Şam İslam Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve Güçlenmesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Rolü. *Orta Doğu Etütleri, 11*(2), s. 411.

[25] Acun, Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). s. 2.

[26] Çiftçi, E. (2017). IŞİD: Oluşum, Kuruluş ve Devletleşme Süreçleri. *Lectio Socialis, 1*(1), s. 49.

[27] Okumuş, *Orta Doğu ve IŞİD Gerçeği.* s. 117.

[28] Abubaker, Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD. s. 146.

[29] Acun, Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). s. 2.

[30] Warrick, J. (2016). *Siyah Bayraklar IŞİD'in Doğuşu ve Yükselişi.* İstanbul: A7 Kitap. s. 9.

[31] Alkan, N. (2016). *El Kaide'den IŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm.* Ankara: Karınca Yayınevi. s. 167.

[32] Katzman, K. (2008). *Al Qaeda in Iraq: Assessment and Outside Links.* CRS Report for Congress. s. 12.

[33] Bush Dokrtrini, 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrası Amerika Başkanı W. Bush'un uygulamaya koyduğu ABD yeni ulusal güvenlik stratejisidir. Doktrin, ABD tarafından tehdit olarak algılanan ve saldırı ihtimali düşünülen devletlere karşı önleyici müdahaleleri öngörmektedir. Afganistan ve Irak'ın işgali bu doktrin doğrultusunda gerçekleşmiştir.

[34] Acun, Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). s. 2.

[35] Katzman, *Al Qaeda in Iraq: Assessment and Outside Links.* s. 13.

[36] Gürler, R. ve Özdemir, Ö. (2014a). "Tevhid Cihad Örgütü"nden "İslam Devleti"ne. *SETA Perspektif*, s. 2.

[37] Bilge Adamlar Kurulu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s. 18-19.

[38] Lewis, J. (2013). *Al Qaeda in Iraq Resurgent: The Breaking the Walls Campaign, Part 1.* Middle East Security Report. s. 7.

[39] Weiss ve Hassan, *IŞİD Terör Ordusunun İç Yüzü.* s. 110.

[40] Cockburn, P. (2014). *İslam Devleti'nin Yükselişi: IŞİD ve Yeni Sünni Ayaklanması.* İstanbul: Agora Kitaplığı. s. 74.

[41] Gürler ve Özdemir, El Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD. s. 129.

[42] Bilge Adamlar Kurulu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s. 19.

[43] Cockburn, *İslam Devleti'nin Yükselişi: IŞİD ve Yeni Sünni Ayaklanması.* s. 9.

[44] Chaliand, G. ve Blin, A. (Dü). (2016). *Terörizmin Tarihi: Antik Çağ'dan Işid'e* (1. b.). İstanbul: Nora Yayıncılık. s. 595-596.

[45] Chaliand ve Blin, age., s. 597.

[46] Acun, Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). s. 3.

[47] Ebrari, M. (2015). *(IŞ)İD Çerçeve Metni.* Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (SAMER). s. 17-18.

[48] Demir, H. (2014). *Selefiler ve Selefi Hareketi IŞİD Ne Kadar Sünnidir?* 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü.

[49] Chaliand ve Blin, *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan Işid'e*. s. 598.

[50] Gürler, R. ve Özdemir, Ö. (2014a). "Tevhid Cihad Örgütü"nden "İslam Devleti"ne. s. 6.

[51] Bilge Adamlar Kurulu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s. 24.

[52] Weiss ve Hassan, *IŞİD Terör Ordusunun İç Yüzü.* s. 177.

[53] Barrett, R. (2014). *Foreign Fighters in Syria.* The Soufan Group Report. s. 24.

[54] Ebrari, *(IŞ)İD Çerçeve Metni.* s. 19.

[55] Boz, G. (2014). *IŞİD Terör Örgütü ve Evrim Süreci Irak El-Kaide'sinden Irak-Şam İslam Devletine.* Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü. s. 12.

[56] Gürler, R. ve Özdemir, Ö. (2014a). "Tevhid Cihad Örgütü"nden "İslam Devleti"ne. s. 6.

[57] Alkan, *El Kaide'den IŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm.* s. 172.

[58] Oosterveld, W. ve Bloem, W. (2017). *The Rise and Fall of ISIS From Evitability to Inevitability*. Hague: The Hague Centre for Strategic Studies. s. 8.

[59] Luizard, P.-J. (2016). *IŞİD Tuzağı* (1. b.). İstanbul: İletişim Yayınları. s. 19.

[60] BBC News. (2019). Who was Abu Bakr al-Baghdadi?: https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50200392 (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

[61] Örgütün ismi "İslam Devleti" (İD) olarak değişmiş olsa bile çalışmada örgütün ifade edilmesinde kavram karmaşasını önlemek ve örgütü tek bir kavramla tanımlamak için örgütün Türkiye'de en yaygın kullanılan ismi "IŞİD" kullanılmaya devam edilecektir.

[62] Hatahet, *Suriye'de "IŞİD".* s. 9.

[63] Luizard, *IŞİD Tuzağı*. s. 29.

[64] Ayhan, B. ve Çifçi, M. (2018). IŞİD, Propaganda ve İslamofobi. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi, 1*(1), s. 20.

[65] Karakaya, İ. (2020). Küresel Terörizmle Mücadele: Yerel, Bölgesel ve Küresel Güçlerin IŞİD ile Mücadele Politikaları. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9*(1), s. 93.

[66] The Guardian. (2020). Isis founding member confirmed by spies as group's new leader: https://www.theguardian.com/world/2020/jan/20/isis-leader-confirmed-amir-mohammed-abdul-rahman-al-mawli-al-salbi (Erişim Tarihi: 12.03.2021).

[67] Kurt, Irak ve Şam İslam Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve Güçlenmesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Rolü. s. 403.

[68] Kurt, age., s. 405.

[69] Byman, D. (2016). Understanding the Islamic State - A Review Essay. *International Security, 40*(4), 127-165. doi: 10.1162/ISEC_r_00235 s. 165.

[70] Yenal, S. (2020). Radikalleşme-Köktencilik Bağlamında Terör ve Terörizm. H. Acar ve S. Yenal (Dü) içinde, *Siyasal Şiddet ve Radikalleşme Bağlamında Terör Örgütleri* (1. b., ss. 21-43). Ankara: Nobel Yayıncılık. s. 36.

[71] Tavas, T. (2000). Terörizm: Psikolojisi ve Hedefler. Ü. Özdağ ve O. Öztürk (Dü) içinde, *Terörizm İncelemeleri Teori, Örgütler, Olaylar* (ss. 16-28). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları (ASAM). s. 24.

[72] Şenol, Erdem ve Erdem, IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. s. 284.

[73] *TDV İslam Ansiklopedisi.* (2020). Selefiyye: https://islamansiklopedisi.org.tr/selefiyye (Erişim Tarihi: 23.03.2021).

[74] Biçer, R. (2015). IŞİD Düşünce Yapısının Teolojik Arkaplanı. *Kelam Araştırmaları Dergisi, 13*(1), s. 4-5.

[75] Bilge Adamlar Kurulu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s. 31.

[76] T.C. İçişleri Bakanlığı. (2019). *Bir Terör Yöntemi Olarak İntihar Saldırıları.* Ankara: İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı. s. 31-32.

[77] Yeşiltaş, M., Özdemir, Ö., Öncel, R., Düz, S. ve Öztürk, B. (2016). *Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi.* İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. s. 13.

[78] Özçelik, T. (2020). Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD/DAEŞ) Örgütü ve Faaliyetleri. H. Acar ve S. Yenal (Dü) içinde, *Siyasal Şiddet ve Radikalleşme Bağlamında Terör Örgütleri* (ss. 91-112). Ankara, Nobel Yayıncılık. s. 98.

79 Bilge Adamlar Kurulu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s. 31.

80 Alkan, *El Kaide'den IŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm.* s. 173.

81 Ebrari, *(IŞ)İD Çerçeve Metni.* s. 33.

82 Barrett, R. (2014a). *The Islamic State.* The Soufan Group. s. 18.

83 Barrett, age., s. 18.

84 Ebrari, *(IŞ)İD Çerçeve Metni.* s. 33.

85 Şenol, Erdem ve Erdem, IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. s. 284.

86 Gambhir, H. (2015). *ISIS's Global Strategy: A Wargame.* Washington: Institute For The Study of War. http://www.understandingwar.org/report/isiss-global-strategy-wargame s. 9-10. (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

87 *Institute For The Study of War.* (2016). ISIS GLOBAL STRATEGY: MARCH 2016: http://www.understandingwar.org/map/isis-global-strategy-march-2016 (Erişim Tarihi: 07.04.2021).

88 Gambhir, *ISIS's Global Strategy: A Wargame.* s. 10.

89 Yeşiltaş, Özdemir, Öncel, Düz ve Öztürk, B. *Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi.* s. 14.

90 Gambhir, *ISIS's Global Strategy: A Wargame.* s. 11.

91 Luizard, *IŞİD Tuzağı*. s. 25-27.

92 Gambhir, *ISIS's Global Strategy: A Wargame.* s. 12.

93 Yeşiltaş, Özdemir, Öncel, Düz ve Öztürk, B. *Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi.* s. 15.

94 Gambhir, *ISIS's Global Strategy: A Wargame.* s. 12.

95 Yeşiltaş, Özdemir, Öncel, Düz ve Öztürk, B. *Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi.* s. 16.

96 Martin, G. (2017). *Terörizm Kavramlar ve Kuramlar* (1. b.). (İ. Çapçıoğlu ve B. Metin, Çev.) Ankara: Adres Yayınları. s. 36.

97 Kalın, İ. (2017). *Ben, Öteki ve Ötesi - İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş-* (10. b.). İstanbul: İnsan Yayınları. s. 13-14.

98 Kongar, E. (2011). *Küresel Terör ve Türkiye: Küreselleşme-Huntington-11 Eylül.* İstanbul: Remzi Kitapevi. s. 67.

99 Berktay, H. (2016). DAİŞ'in Sosyolojisi. *DAİŞ 3. Dünya Savaşı'nın Deşifresi*. (B. Soysal Bozdoğan, Editör) s. 99.

100 Bilge Adamlar Kurulu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s.27-28.

[101] Bodur, H. (2003). Vahhabi Hareketi ve Küresel Terör. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 7.

[102] Karadeniz, A. (2016). Kur'an'da Cihad-Kıtal Farkı ve IŞİD Terör Örgütü. *TESAM Akademi Dergisi, 3*(1), s. 165-166.

[103] T.C. İçişleri Bakanlığı, *Bir Terör Yöntemi Olarak İntihar Saldırıları.* s. 18-19.

[104] Tevbe Suresi 9/44, 81, 86. Bakara Suresi, 2/190. Hac Suresi, 22/39, 78. Tahrim Suresi, 66/9. Ankebut Suresi, 29/69.

[105] Bradford, J. (2016). *Is 90% of the Quran a legal document? CNN, Myth, and Math*. https://www.joebradford.net/90-percent-quran-legal-document-cnn-shariah-myth/ (Erişim Tarihi: 11.03.2021).

[106] Berktay, DAİŞ'in Sosyolojisi. s. 105.

[107] Özçelik, Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD/DAEŞ) Örgütü ve Faaliyetleri. s. 101.

[108] Çiftçi, IŞİD: Oluşum, Kuruluş ve Devletleşme Süreçleri. s. 53-54.

[109] Dağdeviren, Z. (2021). IŞİD'in Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Küresel, Yerel Gelişmeler ve IŞİD'le Mücadele Stratejisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31*(1), s. 305.

[110] Luizard, *IŞİD Tuzağı*. s. 11.

[111] Luizard, age., s. 15.

[112] Boz, G. (2014). *IŞİD Terör Örgütü ve Evrim Süreci Irak El-Kaide'sinden Irak-Şam İslam Devletine.* Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü. s. 19.

[113] Bohn, L. (2014). *The Blood Brothers of Anbar*. Foreign Policy: https://foreignpolicy.com/2014/09/12/the-blood-brothers-of-anbar (Erişim Tarihi: 20.03.2021).

[114] Chaliand ve Blin, *Terörizmin Tarihi: Antik Çağ'dan Işid'e*. s. 601.

[115] Şenol, Erdem ve Erdem, IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. s. 281.

[116] Barrett, *The Islamic State*. s. 18.

[117] Lewis, B. (1998). *Orta Doğu'nun Çoklu Kimliği.* İstanbul: Sabah Kitapları. s. 27-33.

[118] Anlaşılmaz, kapalı ve karanlık anlamlarına gelen kavram, insanlığın sonunu getirecek olan yok oluş, felaket veya kıyamete ilişkin durumu ifade etmektedir.

[119] Segrest, S. (2016). ISIS's Will to Apocalypse. *Politics, Religion ve Ideology*, 1-18. doi:10.1080/21567689.2016.1261020 s. 1-2.

[120] Yeşiltaş, M. (2015). Apokaliptik Jeopolitik, Radikal Antagonizma ve IŞİD. *Orta Doğu Analiz, 7*(71), s. 66.

[121] "Rumlar (Hristiyanlar) A'mak veya Dabık'a (Halep yakınlarında iki yer) gelene kadar, kıyamet kopmaz. Medine'nin en hayırlı insanlarından bir ordu, o gün Hristiyanlara karşı çıkacaktır. Müslüman ordusu, Hristiyanlara karşı harb nizamında saf saf olduğunda, Hristiyanlar Müslümanlara 'Mallarımızı harab edenlerle savaşmak için bize yol açın.' diyecekler ancak Müslümanlar izin vermeyeceğinden savaş olacaktır" (Müslim, Fiten, 9/h. no: 34/2898).

[122] Hz. Peygamber'in savaşlarda kullandığı "Ukab" ismindeki sancağının rengi.

[123] Gökçe, O. (2001). *İletişim Bilimine Giriş.* Ankara: Turhan Kitabevi. s. 92-93.

[124] İsen, G. (2000). Terörizm: "İzm" Çıkarılınca Geriye Kalanlar Üzerine. Ü. Özdağ ve O. Öztürk (Dü) içinde, *Terörizm İncelemeleri Teori, Örgütler, Olaylar* (ss. 46-87). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları (ASAM). s. 55-56.

[125] Salihi, E. ve Göksun, Y. (2018). *DEAŞ'ın Medya Stratejisi.* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. s. 60.

[126] Tzu, S. (2019). *Savaş Sanatı* (14. b.). (P. Otkan ve G. Fidan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s. 7.

[127] Dede, Ö. ve Tansü, Y. (2020). IŞİD Terör Örgütü'nün Türkiye'deki Dijital Propagandası: Konstantiniyye Dergisi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 7*, s. 2.

[128] Şenol, D., Erdem, S. ve Erdem, E. (2016a). IŞİD Terör Örgütünün İletişim ve Propaganda Teknikleri. *II. Orta Doğu Sempozyumu* (ss. 192-202). Kırıkkale: KODAMER. s. 193.

[129] Salihi ve Göksun, *DEAŞ'ın Medya Stratejisi.* s. 10.

[130] Salihi ve Göksun, age., s. 19-20.

[131] Salihi ve Göksun, age., s. 20-21.

[132] Örgüt, "*Dabık*" ismini dergisinde kullanarak "Dabık" ismini simgeleştirmeye çalışmaktadır. Örgüt meşruiyetine zemin oluşturacak şekilde, Halep'in kuzeyinde Türkiye'nin güneyinde yer alan "Dabık" bölgesine apokaliptik düşünce içerisinde önem atfetmektedir. Yine "*Konstantiniyye*" dergisinin ismi de İstanbul'a yönelik benzer bir amacı gütmektedir. Ancak 24 Ağustos 2016 tarihinde Türkiye'nin

bölgeye başlattığı Fırat Kalkanı Harekâtı sonrası Dabık köyünün IŞİD'ten temizlenmesi, örgütün kurgusal zeminini yok etmiştir. Benzer şekilde örgütün görüntü almada ve saldırılarda kullandığı "drone" araçlarını "*tanrının gözü*" olarak nitelendirmesi de örgütün isimlendirmelerle bilinçli şekilde propaganda sürecini yürütmeye çalıştığına örnek olarak gösterilebilir.

133 Chaliand ve Blin, *Terörizmin Tarihi: Antik Çağ'dan Işid'e*. s. 601.

134 Salihi ve Göksun, *DEAŞ'ın Medya Stratejisi.* s. 21.

135 Chaliand ve Blin, *Terörizmin Tarihi: Antik Çağ'dan Işid'e*. s. 602.

136 Hacıhafızoğlu, D. (2000). Terörist Grupların Örgütlenmesi ve Yönetimi. Ü. Özdağ ve O. Öztürk (Dü) içinde, *Terörizm İncelemeleri Teori, Örgütler, Olayları* (ss. 29-45). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları. (ASAM). s. 30.

137 Salihi ve Göksun, *DEAŞ'ın Medya Stratejisi.* s. 75.

138 T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). *Türkiye'nin DEAŞ ile Mücadelesi.* Ankara: Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. s. 24.

139 Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism.* New York: Columbia University Press. s. 198.

140 Salihi ve Göksun, *DEAŞ'ın Medya Stratejisi.* s. 61.

141 IŞİD lideri Ebubekir el-Bağdadi'nin Musul'da vermiş olduğu vaaz Youtube'da yayınlamış ancak videoda yakın plan çekimden kaçınılmıştır. Yayınlanan videolarda dikkat edilirse örgüt liderlerinin ve militanlarına ait görüntülerde yüzler ya bulanıklaştırılmakta ya da maske ile kapatılmaktadır.

142 Luizard, *IŞİD Tuzağı*. s. 107-108.

143 Wilson, L. (2017). Understanding the Appeal of ISIS. *New England Journal of Public Policy*, s. 2-3.

144 Salihi ve Göksun, *DEAŞ'ın Medya Stratejisi.* s. 73.

145 T.C. İçişleri Bakanlığı, *Bir Terör Yöntemi Olarak İntihar Saldırıları.* s. 56.

146 Salihi ve Göksun, *DEAŞ'ın Medya Stratejisi.* s. 73.

147 Salihi ve Göksun, age., s. 68.

148 Benslama, F. (2018). *Ölüm Siyaseti Cihatçı "Üst-Müslümanlar"* (1. b.). (O. Türkay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları. s. 33.

149 Benslama, age., s. 35.

[150] Pedahzur, A., Perliger, A. ve Bialsky, A. (2007). Explaining Suicide Terrorism. C. Ankersen ve M. O'Leary içinde, *Understanding Global Terror* (s. 37-56). Cambridge: Polity. s. 45.

[151] Benslama, *Ölüm Siyaseti Cihatçı "Üst-Müslümanlar"* s. 41-43.

[152] T.C. İçişleri Bakanlığı, *Bir Terör Yöntemi Olarak İntihar Saldırıları.* s. 55-56.

[153] Karadeniz, Kur'an'da Cihad-Kıtal Farkı ve IŞİD Terör Örgütü. s. 151.

[154] Martin, *Terörizm Kavramlar ve Kuramlar*. s. 39.

[155] Özçelik, Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD/DAEŞ) Örgütü ve Faaliyetleri. s. 97-98.

[156] Polis Akademisi Yayınları. (2017). *Radikalleşme, Şiddet İçeren Aşırılık ve Terörizm.* Ankara: Polis Akademisi Yayınları. s. 13.

[157] Weiss ve Hassan, *IŞİD Terör Ordusunun İç Yüzü.* s. 96-97.

[158] Kıyıcı, H. (2019). *Şiddete Varan Aşırılıkla Mücadele ve Eğitim.* Ankara: Polis Akademisi Yayınları. s. 11.

[159] Kıyıcı, age., s. 19.

[160] Polis Akademisi Yayınları. *Radikalleşme, Şiddet İçeren Aşırılık ve Terörizm.* s. 14.

[161] Gartenstein-Ross, D. (2015). Radicalization: Social Media and the Rise of Terrorism. Washington, D.C., USA. s. 5.

[162] Barrett, *Foreign Fighters in Syria.* s. 15.

[163] Polis Akademisi Yayınları. *Radikalleşme, Şiddet İçeren Aşırılık ve Terörizm.* s. 13.

[164] Chaliand ve Blin, *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan Işid'e*. s. 601.

[165] Luizard, *IŞİD Tuzağı*. s. 22-23.

[166] Bilge Adamlar Kurulu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s. 35.

[167] Abubaker, Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD. s. 153.

[168] UN Security Council Report. (2014). *Adopted by the Security Council at its 7242nd meeting, on 15 August 2014.* s. 1-7.

[169] UN Security Council. (2020). *Twenty-fifth report of the Analytical Support and Sanctions*. s. 3.

[170] Gözkaman, A. (2017). Avrupa Birliği'nin Irak Şam İslam Devleti ile Sanal Ortamda Yürüttüğü Mücadele. T. Sakman (Dü.), *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları* içinde (ss. 299-317). İstanbul: TASAM Yayınları. s. 305.

171 Gözkaman, age., s. 306-309.

172 Karakaya, Küresel Terörizmle Mücadele: Yerel, Bölgesel ve Küresel Güçlerin IŞİD ile Mücadele Politikaları. s. 96.

173 Karakaya, age., s. 96-98.

174 BBC News Türkçe. (2019). Ebu İbrahim el Haşimi el Kureyşi: IŞİD'in yeni lideri hakkında neler biliniyor?: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50267190 (Erişim Tarihi: 08.04.2021).

175 Demirci, S. (2017). IŞİD'in Genişleyen Afrika Ağı: Boko Haram ve Eş Şebab Uzantısı. *Yüzüncü yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Afro-Avrasya Özel Sayısı, 1*(1), s. 201-209.

176 Bilge Adamlar Kurulu, *Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği.* s. 39.

177 Anadolu Ajansı. (2019). *DEAŞ'ın Hedef Aldığı Türkiye'den Örgüte Büyük Darbe*. Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/deasin-hedef-aldigi-turkiyeden-orgute-buyuk-darbe/1609884 (Erişim Tarihi: 15.04.2021).

178 Yeşiltaş, Özdemir, Öncel, Düz ve Öztürk, B. *Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi.* s. 45.

179 T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı. (2016). *Dinî İstismar ve Tedhiş Hareketi DEAŞ.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 1-43.

180 Luizard, *IŞİD Tuzağı*. s. 23.

181 Wilkinson, P. (1999). Politics, Diplomacy and Peace Processes: Pathways out of Terrorism? *Terrorism and Political Violence, 11*(4), s. 67-68.

182 Acar, H. ve Karaağaç, Y. (2020). Siyasal Şiddet, Terör ve Terörizm Kavramları. H. Acar ve S. Yenal içinde, *Siyasal Şiddet ve Radikalleşme Bağlamında Terör Örgütleri* (ss. 1-20). Ankara: Nobel Yayıncılık. s. 9.

183 Alkan, *El Kaide'den IŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm.* s. 232.

184 Yusuf, S. (2016). DAİŞ'in Medya Propaganda Dili Ve İmajı. *DAİŞ 3. Dünya Savaşı'nın Deşifresi*. (B. Soysal Bozdağa, Röportaj Yapan) s. 361.

185 Tavas, Terörizm: Psikolojisi ve Hedefler. s. 16.

186 Acar ve Karaağaç, Siyasal Şiddet, Terör ve Terörizm Kavramları. s. 10.